

LAUREA

Autistinen oppija-
Opaskirja autististen lasten kanssa
työskenteleville

Markkula Heidi

Laurea, Tikkurila 2009

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

**Autistinen oppija
- opaskirja autististen lasten kanssa työskenteleville**

Heidi Markkula
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2009

Laurea Ammattikorkeakoulu
 Laurea Tikkurila
 Sosiaaalankoulutusohjelma

Tiivistelmä

Heidi Markkula

Autistinen oppilas - opaskirja autistisen lasten kanssa työskenteleville

Vuosi	2009	Sivumäärä	60
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli laatia opaskirja autististen lasten kanssa työskenteleville. Opas tulee käyttöön Kallion ala-asteen erityisryhmien iltapäiväkerhoon helpottamaan uusien työntekijöiden, sijaisten ja autismista kiinnostuneiden perehdyttämistä autismiin. Tarve oppaalle nousi työyhteisöstä esiin työntekijöiden vaihtuvuuden ja runsaan sijaismäärän vuoksi.

Opinnäytetyöraportti jakautuu kahteen kokonaisuuteen, teoriapohjaan autismista ja työntekijöiden ammatillisesta osaamisesta, sekä oppaasta uusille työntekijöille. Teoreettinen viitekehys käsittelee autimin diagnostiikkaan ja kuntoutukseen liittyviä tekijöitä. Ammatillista osaamista kartoittaakseni tein kahdelle erilaiselle työkokemuksen omaavalle ryhmälle haastattelun keväällä 2009. Haastattelun tuloksia hyödynsin myös tekemässäni oppaassa.

Haastatteluiden tuloksissa nousivat esiin työelämän vaatimukset ja ammatillisuus työntekijöiden näkökulmasta. Tulosten perusteella työn arvostus nähdään puutteellisena. Tällähetkellä suurin ongelma nähdään palkkauksessa ja määräaikaissa työsuhteissa. Työntekijät kokevat myös heihin kohdistuneet odotukset suurina. Työntekijältä odotetaan vastuunottokykyä, tiimityöskentelytaitoja ja vahvaa sitoutumista. Työ nähdään kuitenkin myös palkitsevana ja ennenkaikkea tärkeänä.

Opinnäytetyöni tuotoksena nousut opas sisältää yleistä tietoa autismin kirjosta ja keinoja kasvatuksellisen kuntoutuksen toteuttamiseen. Haastatteluista nousseiden teemojen avulla pyrin vastaamaan tarpeeseen uuden työntekijän tarvitsemasta tiedosta ja keinoista toimia autisminkirjon henkilöiden kanssa.

Avainsanat: autismi, kasvatuksellinen kuntoutus, ammatillisuus

Laurea University of Applied Sciences
Laurea Tikkurila
Degree Programme in Social Services

Abstract

Heidi Markkula

Autistic student - Handbook for those who work with autistic children

Year	2009	Pages	60
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to compile a handbook for those who work with autistic children. The handbook will be used in the after-school club for autistic children at Kallio elementary school, and it will help new and temporary workers, as well as those interested in autism, to familiarise themselves with the disorder. The need for the handbook arose from the work community because of high staff turnover and use of temporary workers.

The thesis is divided into two sections that are the theory on autism and staff competence and the handbook for new employees. The diagnostic factors and rehabilitation of individuals with autism are discussed in the theoretical framework of the thesis. To evaluate staff competence, an interview was conducted among two employee groups with different professional backgrounds during the spring 2009. The interviews were utilized when compiling the handbook.

The results of the interviews focused on the competence and demands of the work from the viewpoint of the employee. Based on the results, the appreciation of the work is seen as inadequate. At present, the biggest problems are related to the salary and temporary employments. The employees feel that their work is highly demanding. These demands include responsibility, team work skills, and high degree of commitment. Nevertheless, the work is regarded as rewarding and above all important.

The handbook that was compiled as a part of the thesis includes general information on the varieties of autism and means to apply educational rehabilitation. The materials based on the interviews were used to offer valid information on autism for new workers and to provide the ways how to deal with individuals with different varieties of autism.

Keywords: autism, educational rehabilitation, competence

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Mitä autismi on.....	8
2.1 Autismin diagnostiikka	10
2.2 Kouluikäinen autisti.....	12
3 Autistisen lapsen kommunikaatio ja sosiaaliset taidot.....	13
3.1 Autismipuheterapian lyhyt historia	14
3.2 TEACCH ja- portaat kuntoutus	15
3.3 Struktuuri päivittäisen toiminnan tukena.....	16
3.4 Autistisen koululaisen päiväohjelma.....	17
3.5 Musiikkiterapia	17
4 Työssä toteutuva ammattitaito	18
4.1 Ammatillinen kasvu	20
4.2 Kvalifikaatiot, kompetenssi ja hiljainen tieto	20
5 Opinnäytetyön toteuttaminen ja tutkimuskysymykset.....	21
5.2 Teemahaastattelu.....	22
5.3 Ryhmähaastattelu.....	22
5.4 Haastatteluiden toteutus	23
5.5 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	24
5.6 Oppaan tekemisen prosessi.....	24
6 Tulokset	26
6.1 Työelämän vaatimukset.....	26
6.1.1 Koulutus.	26

6.1.2 Tiimityö.....	27
6.1.3 Vastuu työssä	28
6.2 Työntekijöiden kompetenssi	29
6.2.1 Ammattipätevyys.....	29
6.2.2 Työn merkitys ja motivaatio	31
7 Tulosten tarkastelu.....	32
8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	34
9 Pohdinta.....	36
Lähteet	38
Liitteet.....	40

1 Johdanto

Opinnäytetyöni on tietokansio autismista. Tarve on tullut Kallion peruskoulun työyhteisöstä. Työyhteisössä ollaan huolissaan siitä kuinka autismiosaamisen tieto ja taito siirtyisi uusille työntekijöille ja sijaisille, joita on melkein viikoittain. Tavoitteena on myös lisätä autismitietoutta työyhteisössä. Sijaisien suuri määrä johtuu osaksi siitä, että kullakin autismiluokalla työskentelee opettajan lisäksi useampi aikuinen esimerkiksi kuusi lasta ja viisi aikuista yhtä luokkaa kohden. Työntekijöiden vaihtuvuus on myös suuri. Useimmille työntekijöille tilanne on uusi ja hämmentävä. Monet aloittavat työnsä ilman minkäänlaista koulutusta tai kokemusta autismista. Tavoitteenani on myös saada ns. hiljaisen tiedon näkyväksi. Sijaisilta ja koulun muulta henkilökunnalta on tullut myös viestiä siitä, ettei tietoa ole saatavilla. He kaipaavat tietoa autismista, sekä käytännön opastusta ja toimintamalleja.

Kiinnostus aiheeseen on lähtenyt omasta kokemuksesta, kiinnostuksesta, sekä työyhteisöstä lähtevästä tarpeesta. Viitekehystenä on: autismi, ammatillinen osaaminen, sekä vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Ammatillista osaamista tutkiessa haastattelin koulun henkilökuntaa, joka on tehnyt vuosia autististen lasten parissa töitä. Henkilökunnan äänen esille nostaminen tuntuu minusta tärkeältä, koska se on vähemmän kuultu kuin esimerkiksi vanhemmat. Haastatteluissa huomioin myös uusia työntekijöitä, joilta sain ehdotuksia oppaaseeni. Haastatteluista saamieni tulosten perusteella oppaaseeni valikoitui aiheet, joita pyrin tarkemmin käsittelemään.

Monet työyhteisössä ovat tehneet kymmeniä vuosia autistien parissa töitä, jopa samalla työpaikalla. Haastatteluissa saamani tiedon perusteella on tärkeää, että autismin kirjona parissa työskentelevät henkilöt tietävät oppilaan oikeuksista ja palveluista. Nämä henkilöt toimivat myös oppilaan kanavana yhteisöön missä lapsi on. Koulut kaipaavat toimintamalleja, joilla tuoda oppilaat ja opettajat tilanteeseen, joissa kaikki oppivat toisiltaan. Vuorovaikutus- ja sosiaalisissa taidoissa tuon esille mitä vuorovaikutustaidot ovat ja miten sosiaalisia taitoja voidaan opettaa.

Kasvatus nähtiin menneinä vuosikymmeninä lähes ainoastaan kahden henkilön, kasvattajan ja kasvatettavan, välisenä vuorovaikutuksena ja tavoitteellisena toimintana, jolla pyrittiin ohjaamaan kasvatettavan persoonallisuuden kehitystä. Tämä näkökulma ohjasi kaikkea kasvatusta. Kasvatuksessa ja opetuksessa korostui erityisesti kasvattajan rooli ja hänen toimintansa vaikutus kasvatettavaan niin hyvässä kuin pahassakin. Kaikilla kasvatuksen parissa toimineilla on kokemusta myös siitä, miten erilaista kasvatus-opetus ja oppiminen voivat olla eri kasvatusyhteisöissä. Kasvatuksen erilaisuus ei johdu pelkästään kasvattajien

erilaisuudesta. On ymmärrettävä, että kasvattajina eivät toimi pelkästään henkilöt, vaan välillisesti myös yhteisön sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet. (Uusitalo, 2000, 50).

Autistien parissa työskentely on vaativaa ja haastavaa. Se on pitkäjänteistä työtä, sillä työn tulokset voivat näkyä vasta pitkän ajan kuluttua. Työhön sitoutuminen on tärkeää ja myös työssä vaadittavan ammattitaidon tulisi olla tiedossa. Tavoitteenani on myös avata autimiovetusta ja toimintakulttuuria.

2 Mitä autismi on

”Autistinen oireyhtymä on lapsuuden laaja-alainen kehityshäiriö, Se ilmenee poikkeavana sosiaalisena käyttäytymisenä, puutteellisena kommunikointikykyä, outona rituaalikäyttäytymisenä sekä aistimusten poikkeavuutena. Autismiin perimmäinen syy on neurologinen. Lapsen psykologisen ja sosiaalisen kehityksen myötä oireyhtymä muovautuu mitä erilaisimmiksi käyttäytymismalleiksi. Jokainen autistinen ihminen on omanlaisensa yksilö. Siksi autistisen henkilön kuntoutus on aina suunniteltava yksilöllisesti ottaen huomioon hänen omat elinympäristönsä. Autististen henkilöiden älykkyys vaihtelee kehitysvammaisuudesta erittäin korkeaan älykkyystasoon. Käyttäytymistavoissa ja autistisen ongelman sosiaalisissa vaikutuksissa on kuitenkin älykkyystasosta riippumatta tiettyjä yhteisiä piirteitä.” (Launonen 2003, 168.)

Vielä 1980-luvulla monet autistiset henkilöt lapsesta aikuiseen sijoitettiin vaikeahoitoisuutensa takia kehitysvamma- ja psykiatriin laitoksiin. Autismiin hoitomuotona käytettiin psykoterapiaa ja vanhempien ohjantaa, vaikka näiden vaikutusta autismiin häiriökuvaan ei voitu osoittaa. Vanhempia saatettiin syyttää lapsen autismista ja varsinkin puhuttiin tunnekylläisistä äideistä, jotka olisivat aiheuttaneet lapselleen autismin. Historiasta tuttu käsite jääkaappiäidit kuvastavat sen ajan käsitystä autismiin syistä. Monet autistiset lapset olivat puhumattomia ja heidän kommunikointikykyänsä oli yleisestikin hyvin puutteellinen. Suomessa autististen lasten opetus siirtyi peruskouluun 1980-luvun puolessa välissä. (Hakala ym 2001, 89.)

”Nykykäsityksen mukaan autismi on elinikäinen kehityksellinen häiriö, jolla on neurologinen tausta ja geneettinen taipumus. Autismi määritellään käyttäytymisen perusteella, koska tarkkoja biologisia merkkejä autismista ei ole vielä löydetty.” (Kangas 2008, 36).

Autismista on kirjoitettu paljon. Autismikuntoutuksesta on ilmestynyt kirjallisuutta kiitettävästi myös suomen kielellä. Se mitä autismiin tutkimuksessa on 20 viime vuoden aikana, on muuttanut perusteellisesti sen määrittelyä ja kuntoutusta. Nykyään puhutaan kokonaiskuntoutuksesta, joihin osallistuu vanhempien lisäksi suuri joukko ammattilaisia mm.

koulussa opettajat ja avustajat. Tiedetään, että autismi on alkuperältään tuntematon neurologinen häiriö, joka aiheuttaa kokonaan omanlaisensa tavan havaita, jäsentää ja ymmärtää ympäröivää maailmaa. Kun tätä tapaa on tutkittu, on havaittu, että asioita on mahdollista järjestää autistisille henkilöille ymmärrettävämpaan muotoon: heitä on mahdollista opettaa ja kuntouttaa ymmärtämään ja toimimaan monipuolisemmin. Tämän havainnon jälkeen on alettu vertailla, mikä olisi oikea tapa opettaa ja kuntouttaa. (Hakala ym 2001, 10.)

Autistien oireyhtymä, samoin kuin Asbergerin oireyhtymä, jonka oirekuva liittyy autismiin, on tunnettu 1940-luvulta alkaen. Sitä ennen kirjallisuudessa on kuvauksia autistisesti käyttäytyvistä yksilöistä eri maissa ja kulttuureissa. Suomessa on vasta 1980-luvun lopulla herätty laajemmin hakemaan tietoa autismista. Sitä aiemmin kuntoutuslaitokset olivat meillä myös varsin vaatimattomia. Autistiset henkilöt ovat vaikeitein käyttäytymispiirteidensä vuoksi olleet työläitä hoidettavia ja laitosten ja sairaaloiden hankalampia asukkaita. Tilanne on muuttunut merkittävästi 1990-luvulla. Autistitietoutta on tarjolla sekä kirjallisena, että eri puolella Suomea keskussairaaloissa, erityishuoltopiireissa ja vanhempien yhdistyksissä järjestätävillä kursseilla. Myös diagnosointi on kehittynyt. Autistisiin piirteisiin kiinnitetään huomiota jo yhä nuorempien lasten kohdalla kodeissa, päiväkodeissa ja kouluissa. Viime vuosina onkin voitu osoittaa, että kuntouttavan opetuksen avulla voidaan selvästi vähentää autistista käyttäytymistä ja parantaa autististen henkilöitten ja heidän perheidensä elämänlaatua. Tämä kehitys on muuttanut autistien ennustetta. He voivat saavuttaa itsenäisyyttä ja elämänlaatua, tulla omalla laillaan hurmaaviksi persoonallisuuksiksi, vaikka erikoisia käyttäytymisenpiirteitä jäisikin jäljelle. (Launonen, Korpijaako-Huuhka 2006, 168.)

”Autismitapausten nopea kasvu ei ole parantuneiden diagnoosien aiheuttamaa näköharhaa. Yhdysvaltalainen tutkimus osoittaa, että autismin lisääntyminen on todellista ja sen syytä on etsittävä ympäristötekijöistä. Kalifornian yliopistoon kuuluva M.I.N.D. instituutin tutkimuksesta selvitettiin autismin esiintyvyyttä Kaliforniassa, jossa autismitapauksia dignosoidaan nykyään jopa 7-8 kertaa enemmän kuin vuonna 1990. Syiksi on esitetty autismin parempaa tunnistamista, lievien autismitapausten sisällyttämistä tilastoihin ja autististen perheiden muuttoa Kaliforniaan. Professori Irva Hertz-Piccotton johtamassa tutkimuksessa kyettiin analysoimaan osavaltion ja liittovaltion tilastojen pohjalta kutakin näistä tekijöistä erikseen. Tulokset osoittivat, että autismin parantunut tunnistaminen kattoi vain noin kymmenesosan ja lievien autismitapausten sisällyttäminen tilastoihin vielä vähemmän kaikkien autismitapausten lisääntymisestä. Autististen perheiden muuttoa koskevan väitteen tutkijat kumosivat kokonaan.” (Helsingin Sanomat 13.1.2009)

”Tutkijat päättelevät, että autismin nopea lisääntyminen johtuu ympäristön vaikutuksesta, ei geeneistä. Tällä hetkellä autismin genettiseen tutkimukseen kuitenkin annetaan rahaa 10 -20 kertaa enemmän kuin ympäristötekijöiden tutkimiseen.” (Helsingin Sanomat 13.1.2009)

2.1 Autismin diagnostiikka

Autismin diagnostisessa määrittelyssä Kansainvälisen tautiluokituksen ICD-10: n(WHO 1995) Mukaan puheen- ja kielenkehityksen erityispiirteet mainitaan useassa kohdassa (A:1, B:2 a, b,c),jotka esitellään seuraavassa. Myös muita luokitteluja on, kuten esimerkiksi Amerikan psykiatriayhdistyksen DSM-IV-luokitus, mutta Suomessa käytetään yleisesti WHO: n tautiluokitusta.

- Poikkeava tai viivästynyt kehitys ennen kolmen vuoden ikää vähintään yhdellä seuraavista alueista.
- Puheen ymmärtäminen tai tuottaminen sosiaalisessa viestinnässä.
- Valikoivien sosiaalisten kiintymyssuhteiden ja molemminpuolisen sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittyminen.
- Toiminnallinen ja vertauskuvallinen leikki.
- Vähintään kuusi oiretta ryhmistä 1,2 ja 3 siten, että vähintään kaksi oiretta ryhmästä 1 ja vähintään yksi oire kummastakin ryhmästä 2 ja 3.
- Laadullisia poikkeavuuksia molemminpuolisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vähintään kahdella seuraavista alueista:
- Ei pysty tarkoituksenmukaisesti käyttämään katsekontaktia, kasvonilmeitä, vartalon asentoa eikä liikkeitä säädelläkseen sosiaalista vuorovaikutusta.
- Ei pysty mahdollisuuksista huolimatta luomaan samanikäisiin kehitystasoaan vastaavia kaveruussuhteita, joihin, kuuluisi molemminpuolista harrastusten, toimintojen ja tunteiden jatkamista.
- Sosioemotionaalisen vastavuoroisuuden puute, joka ilmenee heikentyneenä tai poikkeavana reaktiona toisen tunteisiin, puute käytöksen sovittamisessa sosiaalisen ympäristön mukaan tai heikko sosiaalisen, emotionaalisen ja kommunikatiivisen käyttäytymisen integraatio.
- Ei spontaanisti etsi mahdollisuuksia jakaa iloa, harrastuksia tai saavutuksia toisten kanssa. (Ei esittele toiselle omia kiinnostuksen kohteita.)
- Laadullisia puutteita kommunikoinnissa vähintään yhdellä seuraavista alueista:

- Puhutun kielen kehityksen viivästyminen tai puheen täydellinen puuttuminen ilman yritystä korvata puute vaihtoehtoisilla viestintätavoilla kuten eleillä tai matkimisella.
- Merkittävä heikkeneminen kyvyssä aloittaa tai ylläpitää vastavuoroista keskustelua toisten kanssa. (Kielelliset taidot voivat silti olla riittävät.)
- Kaavamainen ja toistava kielenkäyttö tai omintakeinen sanojen ja sanamuotojen käyttö.
- Kehittytystasoon kuuluvien spontaanien kuvitteluleikkien ja sosiaalisten jättelyleikkien puuttuminen.
- Rajoittuneet, toistavat ja kaavamaiset käytöstavat, kiinnostuksen kohteet ja toiminnot vähintään yhdellä seuraavista alueista:
- Kaikenkattava syventyminen yhteen tai useampaan sisällöltään poikkeavaan kaavamaiseen ja rajoittuneeseen mielenkiinnon kohteeseen tai yhteen tai useampaan sisällöltään tavalliseen, mutta voimakkuudeltaan tai seikkaperäiseltä luonteeltaan poikkeavaan mielenkiinnon kohteeseen.
- Pakonomainen tarve noudattaa erityisiä tarkoituksettomia päivittäisiä tottumuksia ja rituaaleja.
- Kaavamaisia, toistavia motorisia maneeereja esimerkiksi käden tai sormen heiluttamista tai vääntelyä tai koko vartalon monimutkaisia liikeitä.

Alituinen syventyminen lelujen osatekijöihin mm. tuoksuun, pintamateriaaliin, ääneen tai värinään jättäen huomioimatta lelun käyttötarkoituksen kokonaisuutena.

C) Ei diagnosoitavissa seuraavia sairauksia:

-Skitsofrenia

-Älyllinen kehitysvammaisuus, johon liittyy tunne- tai käytöshäiriö

-Puheen ymmärtämisen häiriö, johon liittyy sosioemotionaalisia häiriöitä

-Rettin oireyhtymä

Lapsuusiän reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö

-Lapsuusiän estoton kiintymyssuhdehäiriö

(Hakala ym. 2001, 18-19.)

Diagnostiset määritelmät voivat olla erittäin hyödyllisiä. Ne voivat tarjota oireryhmän yksilöille, perheille, kuntouttajille ja tutkijoille yhteisen kielen ja kehyksen, sekä kohdentaa yksilön resursseihin, tietoihin, rahoitukseen ja palveluihin. Tämän lisäksi diagnoosit voivat tarjota opetushenkilöstölle aloituspisteen kommunikaatiolle ja käytävälle keskustelulle. Suomessa diagnooseille annetaan paljon valtaa johtuen palvelujen tarjonnan maksusuhteista (Kela, Kunnat). Avun ja kuntoutuksen löytäminen ilman diagnooseja voi olla erittäin hankalaa. Toisaalta tulee muistaa diagnoosien ” leimaavuus”, joka voi estää ymmärtämästä ihmistä yksilönä.

Autistisen oireyhtymän diagnosoinnin ongelmien vuoksi monen autistisen ihmisen pääsy kuntoutuksen piiriin on viivästynyt vuosikausia. Syyinä on voinut olla diagnoosiin epävarmuus tai puute. Usein autisisilla henkilöillä on myös kaksoisdiagnoosina esimerkiksi kehitysvammaisuus. Molemmissa suhteissa on tapahtunut merkittävää kehitystä 1990-luvun puolivälin tienoilla. Vaikka varmaa diagnoosia ei haluttaisikaan aivan ensimmäisinä lapsuusvuosina asettaa, osataan eri keskussairaaloissa jo ohjata vanhempia kasvatukselliseen kuntoutukseen. Diagnoosin tulee ennen kaikkea olla autistisesti käyttäytyvien lasten yksilöllisen kuntoutuksen lähtökohtana. Erityispedagogiikan punaisena lankana on se, että opetetaan lapselle hänen tarvitsemansa taidot. Arkipäivästä selviytyäkseen myös lapsen lähin ympäristö, vanhemmat, sisarukset, avustaja, päivähoitaja, opettaja, kaikki, jotka lapsen kanssa toimivat joutuvat opettelemaan taidon ymmärtää lapsen käyttäytymistä voidakseen opettaa häntä. (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2006, 173-174.)

2.2 Kouluikäinen autisti

”Suomessa erityisopetuksella on ollut päävastuu autistisen henkilöiden kuntoutuksesta. Sen mukaan autismikuntoutus on yhtä kuin kasvatuksellista kuntoutusta, joka sisältää myös kommunukoinnin opetuksen. Puheterapialla, joka kuuluu lääkinällisen kuntoutuksen hoitomuotoihin, kuntoutetaan kommunikointihäiriöiden koko laajaa kirjoo, ja se kuuluu myös hyvin monen autistisen lapsen kuntoutuspalveluihin. Suomessa 1990- luvun autismikuntoutuksesta käydyssä keskustelussa puheterapian on katsottu tämän häiriön kohdalla olevan osa erityisopetusta ja mukautuvan siihen sekä teorian että käytännön osalta.” (Hakala ym. 2001, 10.)

Autistisen lapsen ainoa tutkimuksin varmaksi ja tulokselliseksi osoitettu kuntoutusmuoto on kasvatuksellinen. Koulu on perinteisesti kasvatuksien ja opetuksen tyysija, joten se on luontevasti myös autismikuntoutukseen sopiva instituutio. Joitakin koulun perinteisiä toimintamalleja on tosin ajateltava uudelleen autismikuntoutksen näkökulmasta. Perinteinen kouluopetus on melko opettajakeskeistä. Autismikuntoutus voi rakentua vain yksilöllisten

tavoitteiden ja moniammatillisen yhteistyön varaan oppilaskeskeisesti. Koulun erityisopetus, jossa yksilölliset opetussuunnitelmat (Hops ja Hojks) on otettu käyttöön, on hyvin toteutettuna kasvatuksellista kuntoutusta parhaimmillaan. (Kerola, Kujanpää, Timonen 2000, 171-172.)

Monissa maissa on autisten lasten luokkia, joissa ympäristö pyritään visualisoimaan ja opetus strukturoimaan parhaalla mahdollisella tavalla. Pyrkimyksenä on että, autistiset henkilöt selviytyvät mahdollisimman itsenäisesti. Suomessa on useissa kaupungeissa lähdetty samoille linjoille. Autisteille on tärkeää strukturiin luominen ja visuaalisten ärsykkeiden karsiminen. Autistiset oppilaat myös häiriintyvät yleensä poikkeuksellisista äänistä, työjärjestysten, paikkojen ja henkilöitten muutoksista, joita on vaikea välttää normaalissa kouluelämässä. (Launonen & Korpijaako-Huuhka, 175-176.)

3 Autistisen lapsen kommunikaatio ja sosiaaliset taidot

”Autistisen henkilön kieli perustuu usein näköaistiin. Visuaalisen kanavan kautta saatu tieto ei ole riittävän kommunikatiivista; se on monimutkaista omaa ilmaisua. Kielen ymmärtäminen on autistisella ihmisellä usein konkreettista. Siksi kommunikoinnin mahdollisuuteen muilla keinoin pitää ajoissa paneutua. Ilman vaihtoehtoja yksilöllisesti mietittyjä keinoja jää autistinen henkilö kielellisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle, mistä seuraa ei-toivottuja ja erikoisia käyttäytymismuotoja.” (Kerola ym 2000, 23).

Autismin taustaa selvitetään sosiaalisten aivojen teoriolla ja häiriöllä mantelimumakkeessa. Ihminen, jolla on sosiaalista taitoa hallitsee sosiaalisen vuorovaikutuksen sääntöjä. Autisti, jolla on kapasiteettia toimia sosiaalisissa tilanteissa sekä, henkilö jolla on Asbergerin syndrooma, osaavat monenlaisia sosiaalisten elämän sääntöjä, kuten ”ole hyvä” ja ”kiitos”. Autismia on totuttu pitämään sosiaalisen taidon vamma, joskin on saatu ristiriitaisia tutkimistuloksia autistien henkilöiden kasvojen tunnistamisen taidoista, joka läheisesti liittyy sosiaaliseen taitoon. (Kontu 2004, 16).

Sosiaalisissa taidoissa on ensisijaisesti kyse epänormaalista sosiaalisen informaation prosessoinnista kasvojen tunnistamisessa. Autismissa ilmenee vaikeuksia erottaa tunteiden intensiivisyyttä kasvojen ilmeiden perusteella, perustunteiden tunnistamisessa sekä suoritettaessa kasvojen sosiaalista arviointia, kuten onko ihminen tosissaan vai ei, ja onko hän helposti lähestyttävä. (Kontu 2004, 16).

Autismitutkimuksessa on saatu erilaisia tuloksia siitä, miten henkilöt, joilla on autismi ymmärtävät toisten ihmisten kasvojen ilmeitä ja miten he tunnistavat toisten ilmeistä ja eleistä tunteita. Autismin vaikutus saattaa ilmetä hyvin konkreettisesti. Jos lapselle

opetetaan kasvojen ilmeitä, hän luulee, että jos hän vääntää äidin suun nauruun, äidin suruu muuttuu heti iloksi. Autistinen henkilö näkee osan, mutta ei pysty integroimaan sitä kokonaisuuteen. Toisaalta taas kasvojen ja ilmeiden ja tunteiden tunnistamisessa ei ole todettu olevan eroa autismissa. Autismin sosiaaliset taidon kehittyminen saattaa liittyä yliselektiivisyyden problematiikkaan. Autismissa ympäristön ärsykkeet eivät valikoidu ja sosiaalisen käyttäytymisen kehittyminen sotkeutuu muun muassa kielen, yleistämisen, uusien käyttäytymistapojen ja turvallisuuden suhteen. (Kontu 2004, 16,17).

Autistinen lapsi ei ole kiinnostunut matkimaan eleitä, ilmeitä eikä ääniä. Lasta ei saa mukaan tavanomaisiin jäljittelyleikkeihin, sekä lapsi saattaa vältellä katsekontaktia. Puheen kehitys on myöhässä ja puheen ymmärrys saattaa puuttua kokonaan tai on hyvin konkreettisella tasolla. Kielen ymmärrys liittyy yleensä tuttuihin tilanteisiin ja struktuuriin, jonka lapsi on oppinut. (Backman 1998, 12).

”Sosiaalisten taitojen oppiminen ja ryhmätilanteissa harjoittelu on myös oleellinen osa ympäröivään yhteisöön integroitumista. Systemaattinen sosiaalisten taitojen harjoittelu tulisikin näkyä lukuvuosisuunnitelmassa. Kouluympäristössä on helppo luoda toistuvia tilanteita ryhmässä olemisen harjoittamiseksi. Olisi myös tärkeää luoda mahdollisuuksia vuorovaikutukseen myös muiden kuin autismin kirjon henkilöiden kanssa. On todettu, että näin on syntynyt enemmän vuorovaikutustilanteita.” (Lehti: Autismi 1/2009, 12)

”Kommunikointikeinon valinta on syytä tehdä yhteistyönä, johon osallistuvat perhe, puheterapeutti ja lasta hoitavat henkilöt. Yleisesti ottaen voinee todeta, että päämääränä on puheen kehittäminen, mutta tähän päämäärään pyrittäessä tarvitaan puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja. Usein näytetään yliarvostavan autististen lasten puhetaidon mahdollisuuksi kommunikointikeinoina. Vaikka heillä olisi puhetta, sen merkityksen ymmärtäminen on usein erittäin konkreettista ja tilannesidonnaista. Puheen kommunikointikäyttö on monille heistä hyvin stressaavaa. Sen harjoitteluun on luotava rauhallinen, turvallinen tilanne ja suotava riittävästi aikaa.” (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2003, 174.)

3.1 Autismipuheterapian lyhyt historia

”Suomessa puheterapeutit ovat menneinäkin vuosina kuntouttaneet autistisia henkilöitä, joista pääosa on ollut kehitysvammahuollon asiakkaita. Heidän tutkimuksensa ja kehityksensä seuranta tapahtui 1980-luvun loppupuolelle saakka lähes kokonaan lastenpsykiatrisissa tai kehitysvammahuollon yksiköissä, joissa myös puheterapeutteja on työskennellyt niin kaun kuin ammattikunta on 1960- luvulta ollut olemassa.” (Hakala ym. 2001, 11.)

Ennen kuin nykypäivän tieto autismin kokonaiskuntoutusohjelmat olivat tulleet saataville, puheterapeutit työskentelivät autististen lasten kanssa pääosin yksilöllisesti aivan kuten muidenkin asiakkaittensa kanssa. Autismipuheterapian päätavoite oli luoda lapseen kontakti ja sitä kautta helpottaa lapsen toimintaa ja hänen ohjaamistaan arkielämässä. Puheterapeutti fil.tri Kaisa Launonen luettelee kehitysvamma-alan puheterapeutin työnkuvaan kuuluvia kuntoutusmuotoja, joita voivat olla esimerkiksi varhaiskuntoutus, alle kouluikäisen puheterapia ja autististen lasten kohdalla nimenomaan kontaktiterapia. Puheterapeutti Marja Lehtosen mukaan päihuoltolassa 1970- luvulla kuvien käyttö puheterapiassa tähtäsi yleensä siihen, että voitaisiin löytää lapsen kanssa yhteinen kiinnostuksen kohde, johon kiinnittää yleensä huomiota kontaktin ja vuorovaikutuksen edistämiseksi. Teacch- muotoisen erityisopetuksen myötä 1990-luvun alkupuolella autististen lasten päivähoitoon ja opetukseen tuli korostetusti kuvin jäsenetty päivän, toiminnan ja oppimisen struktuuri. (Hakala ym. 2001,11.)

3.2 TEACCH ja- portaat kuntoutus

Toimittaessa autistien kanssa toinen yleisesti käytössä oleva metodi on TEACCH (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children) menetelmä. Se on lähtöisin Yhdysvalloista ja menetelmän ovat kehittäneet Eric Schopler ja Gary Mesibov 1970-luvun alkupuolella. TEACCH on autistisen henkilön kokonaisvaltainen kuntoutusohjelma ja sen perusajatuksena on, että ymmärretään kuinka autismi vaikuttaa ihmiseen. TEACCHiä on joskus kutsuttu myös koriopetukseksi. Autistisessa luokassa toiminta perustuu usein tähän hyvin strukturoituun opetusmenetelmään. Opetuksessa ja muussa toiminnassa on huomioitava lapsen yksilöllisyys ja kehitystaso. On tarkkailtava lapsen hyviä ja huonoja puolia, ja sovellettava opetus niiden mukaiseksi. Lapsen kehittyessä voidaan opetuksessa hyödyntää uusia taitoja. Seuraamalla lapsen kehitystä opetus saadaan pidettyä mielenkiintoisena ja haastavana, mutta ei liian vaikeana lapselle. On tärkeitä kunnioittaa autismia ja käyttää tekniikoita, jotka on havaittu tehokkaiksi toimittaessa autistisen lapsen kanssa. Selitettäessä uusia asioita lapselle on hyvä käyttää pehmeää ja hidasta puhetyyliä. Lauseiden on hyvä olla yksinkertaisia ja lyhyitä. Autistiset ymmärtävät asiat hyvin kirjaimellisesti, joten on oltava tarkkana, ettei väärinkäsityksiä pääse syntymään. Kaikessa toiminnassa lasta on ohjattava omatoimisuuteen. Autistista lasta ei saa passata. Lasta on opastettava ja valmennettava itsenäiseen elämään. Lapselle on hyvä jo pienestä pitäen pyrkiä opettamaan taitoja, joilla hän pärjää myöhemmin itsenäisesti. Samoja metodeja on hyvä noudattaa niin koulussa, vapaa-aikana kuin kotonakin. On tärkeitä, että opettajat, hoitajat ja vanhemmat tekevät yhteistyötä ja ovat yksimielisiä käytössä olevista keinoista. (www.teacch.com , www.autisminbeds.ndirect.co.uk)

TEACCH menetelmään kuuluu myös järjestelmällisyys. Kaikella on oltava oma paikkansa, niin tavaroilla kuin toiminnoillakin. Luokkatila on yleensä jaettu moneen eri alueeseen. On yksilöopetustila, ryhmätyötila, yksilölliset itsenäisten tehtävien tilat ja vapaa-ajan tila eli puuhatila. Lapsilla on luokassa omat, tarkat lukujärjestykset, joissa on joko kirjoitettuna tai kuvattuna päivän kulku. Lukujärjestyksestä lapsi voi aina tarkistaa, mitä tapahtuu seuraavaksi, eikä hän joudu kokemaan epätietoisuutta. Lukujärjestys ei noudata välttämättä tiettyjä kellonaikoja. Tehtävien ja tapahtumien järjestyksillä on sitäkin suurempi merkitys autistiselle lapselle. Autistisen ihmisen ajatusmalli on hyvin järjestelmällinen; asiat tehdään tietyssä järjestyksessä vasemmalta oikealle tai ylhäältä alas. Toiminnot ovat vietävä myös loppuun asti. Lapsi saataa hemostua suurestikin mikäli tehtävä jää kesken. Tämä ajatusmalli on hyvä huomioida myös kaikessa toiminnassa ja aikatauluja laadittaessa. (www.teacch.com , www.autismbeds.ndirect.co.uk)

Portaat -ohjelma(Tiilikka ja Hautamäki 1986) on lapsen kehityksen arviointi ja - ja opettamismenetelmä, joka soveltuu kotiin ja päivähoitoon , sekä perustaitojen opettelussa myös kouluun. Sen osa-alueita ovat sosiaalisuus, kieli, omatoimisuus, kognitiivinen kehitys ja motoriikka, Varhaiskuntoutuksen yksilölliseksi ohjenuoraksi portaat käy mainiosti, koska kultakin osa-alueelta voidaan valita orastava taito opetuksen kohteeksi. Ohjelma antaa selkeät ohjeet, joiden mukaan äiti, isä tai päivähoitaja voi harjoitella lapsen kanssa yksittäisiä taitoja. Monille autistisesti käyttäytyville lapsille portaat- ohjelmassa riittää selkeästi määriteltyjä oppimisen tavoitteita pitkälle kouluikään. (www.teacch.com , www.autismbeds.ndirect.co.uk)

3.3 Struktuuri päivittäisen toiminnan tukena

Autistinen henkilö tarvitsee rakennetta eli struktuuria selkeyttämään aikaa, tilanteita, paikkoja ja henkilöitä. Autistien parissa työskennellessä huomaan struktuurin todellisen hyödyn. Rakenne antaa turvalliset ja selkeät puitteet autistisen henkilön toiminnalle ja mahdollista keskittymisen olennaiseen, oppimiseen ja itsenäiseen toimintaan. Opetuksessa strukturoitavat elementit ovat opetuksen sisältö, opetusmenetelmä, kommunikointi, tila, aika, henkilöt, välineet, toiminta, seuranta, yhteistyö, emotionaalinen ilmapiiri ja se, miten henkilö on itse tietoinen omasta oppimisestaan. (Kerola, Kujanpää, Timonen, 2000,35.)

”Lapsen oppimiskyky saadaan mahdollisimman hyvin käyttöön räätälöimällä taidot ja käyttäytymisen säätely lapsen oppimistyyliin sopiviksi. Useimmat autistiset lapset reagoivat hyvin visuaalisesti strukturoituihin opetusmenetelmiin. Silloinkin kun lapsen kielelliset taidot ovat kehittyneempiä kuin ei- kielelliset, strukturoidut opetusmenetelmät voivat olla rauhoittavia ja auttavat häntä organisoimaan toimintaansa, keskittymään, järjestämään

tehtäviä ajallisesti ja siten toimimaan itsenäisemmin. Strukturoidut menetelmät voivat tukea itsenäisten taitojen kehittymistä. Yksi tehokkaimmista visuaalisesti strukturoiduista opetusmenetelmistä on yksilöllinen päiväohjelma.”(Faherty 2006, 36.)

3.4 Autistisen koululaisen päiväohjelma

Yksilöllinen päiväohjelma on tehokas visuaalinen menetelmä, joka tarjoaa ennekoitavuutta opettaen samalla joustavuutta. Autistisille lapsille tarkoitettua päiväohjelmaa on kehitetty laajalti TEACCH-ohjelmassa 70-luvulta lähtien. Visuaaliset päiväohjelmat auttavat autistisia lapsia ja aikuisia ennakoimaan erilaisia toimintoja päivänmittaan ja valmistautumaan niihin. Siirtymätilanteet ja muutokset tulevat helpommiksi, lapseen kohdistuvat odotukset ovat selkeämpiä, ja lapsi alkaa toimia jäsentyneemmin. Päiväohjelmaa voidaan käyttää koulussa, kotona ja vierailulla ja retkillä. (Faherty 2006, 36.)

Strukturoitu opetuksen käsitteitä on verrattain hyvin omaksuttu kuntoutuksen arkikäytäntöihin, esimerkiksi visualisoinnin merkitys oppimisen tukemiseksi. Mesibov (2004) on jakanut strukturointi käsitteen neljään osaan, joita ovat:

Fyysinen organisointi (esim. tilat ja toiminnot),

Päiväjärjestykset (kirjoitetut kuva+sana, valokuvat, esineet)

Työjärjestykset (mitä tekee, kuinka kauan, miten, prosessi/tehtävä, loppu/valmis, mitä tapahtuu seuraavaksi? Työn tekemistä tuetaan esimerkiksi kirjoitetuilla ohjeilla, matsaustehtävillä)

Visuaalinen struktuuri (kirjoitetut tai piirretyt ohjeet, mallit jne.)

3.5 Musiikkiterapia

Musiikkiterapian avulla on kehitetty vuorovaikutustaitoja, vaikka musiikin osuuden vaikutuksesta ei yksiselitteisiä tutkimustuloksia olekaan. Jäljittely on taito, jota on pystytty kehittämään enemmän musiikkiterapiassa kuin ilman musiikkia tapahtuvassa vuorovaikutusinterventiossa. Lapsen ei tarvitse osata kieltä, sillä musiikillinen dialogi voi myös liittyä ei verbaaliseen kokemusmaailmaan. Musiikki itsessään voi olla eräänlainen kieli ja ilmaista ”tunteenomaisesti konkreettista ja yksilöiden sisäisiä merkityslatauksia sisältävää”. (Kontu 2004, 37.)

”Musiikkiterapiaan on kehitetty monia metodeja, joita on käytetty myös autimin kirjoon kuuluvien henkilöiden kuntoutuksessa. Nordoff ja Robins kehittivät improvisaatioon pohjautuvan metodin jo 1960- luvulla, jota edelleenkin käytetään ja tutkitaan. Ruotsalainen Lasse Hjelm on 1970-80- luvuilla kehittänyt toiminnallisen musiikkiterapian (TMT) (funktionsinriktad musikterapi, FMT) Keskeisiä työvälineitä ovat koodit, jotka ovat Hjelmin kehittämiä melodioita. Koodit liittyvät aina tiettyyn kehon toimintamalliin. Lapsen eteen asetellaan soittimia, useimmiten erilaisi rumpuja ja symbaaleja tarkoituksenmukaiseen soittojärjestykseen. Terapeutin soittaman koodi ja lapsen visuaalinen havainnointi rumpujen järjestyksestä tukee lapsen omaa oivallusta siitä miten hänen olisi järkevää kussakin koodissa soittaa. Jokaiselle motoriselle toiminnalle annetaan auditiivinen kuva ja toisin päin käännettynä jokaisellan motorisella liikkeellä, jonka lapsi soittaa on oma melodinen teemansa.” (Kontu 2004, 38.)

4 Työssä toteutuva ammattitaito

Ammatillisen toiminnan perusta on ammattitaito. Ammattitaidolla tarkoitetaan koulutuksella ja kokemuksella hankittua yksilöllistä pätevyyttä toimia ammatissa. Perinteisesti hyvänä ammattitaitoana on pidetty monipuolista ja kokonaisvaltaista kyvykkyyttä suoritua itsenäisesti työtehtävistä. Keskeisenä osana on tekemisen taito eli taitaminen. Työelämän nopea kehitys asettaa kuitenkin ammatilliselle toiminnalle uusia vaatimuksia. Työelämässä vaaditaan nykyään yhä enemmän sellaista syvällistä tietämistä ja taitamista, jota ennen pidettiin erityisosaamisena. Saman työn kohde yhdistää myös useampaa ammatillista toimijaa, jolloin työtä tehdään perinteisten ammattirajojen yli, toisinaan jopa valtioiden rajojen yli. Puhutaan ammatillisesta asiantuntijuudesta. Asiantuntijuus tarkoittaa tiettyyn asiaan, aiheeseen, tehtävä-tai ongelma-alueeseen kohdistuvaa osaamista. (Juujärvi, Myyry, Pessa 2007, 9).

Ammattitaito voidaan nähdä kaksijakoisena käsitteenä, jolla kuvataan tiettyä tehtäväaluetta ja työnjakoa yhteiskunnassa tai organisaatiossa. Ammattitaito-käsitteessä on kyse koulutuksella, kokemuksella ja/tai harjaantumisella (hiljainen ammattitaito) hankituista valmiuksista, jotka yleensä eivät ole synnynnäisiä ominaisuuksia, eikä niitä saavuteta pelkän yleisen elämäkokemuksen kautta. Ammattitaito on jotakin sellaista, mitä ammatti vaatii ja siksi se vaihtelee sen mukaan, miten ammatti ymmärretään. (Luukkainen 2004, 74).

”Ammattiroolissa toimitaan yksityistä kapeammalla sektorilla. Työrooli perustuu omaan ja toisten työtehtäviin, ei henkilökohtaisiin mielipiteisiin tai tilannekohtaisiin tunteisiin. Se syntyy ammattikunnan eettisestä koodistosta, traditioista ja sisäisestä normimaailmasta sekä

työnantajan kanssa tehdystä sopimuksesta. Siinä täytyy pitäytyä ominaisuuksiin, joita ammattilaiselta odotetaan. (Ahonen 2004, 67).

4.1 Autismikuntoutus ja strukturoitu opetus

Autismikuntoutus on intensiivistä strukturoitua opetusta. Se on niin vaativaa, että koulun normaali henkilöresurssi ei riitä. Usein koulun alkuvaiheessa tarvitaan yksi henkilö täysiaikaisesti ohjaamaan autistisesti käyttäytyvää oppilasta. Myöhemmin on mahdollista vähentää yksilöohjausta ja liittää oppilas toimimaan yhä enemmän ryhmän mukana. Puutteellisen kommunikointikyvyn vuoksi oppilas kuitenkin saattaa tarvita henkilökohtaista avustajaa tai ohjaajaa kaikki kouluvuodet. Erittäin tärkeää on, että avustaja ohjaa lasta mahdollisimman itsenäiseksi. Liiallinen avustaminen ja lapsen puolesta tekeminen ohjaa avuttomaksi. (Kerola, Kujanpää, Timonen 2000, 172).

Strukturoitu opetus perustuu autismin kulttuuriin ja sen ymmärtämiseen, että autismin kirjon henkilöt ajattelevat ja oppivat eri tavalla. Oppimisympäristön on myös mukauduttava oppijan tarpeisiin. Ohjaava henkilö (vanhempi, opettaja, avustaja) toimii tulkkina eri kulttuurien välillä ja hänellä on pyrkimys nähdä maailma autistisen henkilön silmin. Opetuksen suunnittelussa on siten tähdättävä erilaisuuteen, ei vammaan. Tavoitteena on, että autismin kirjon henkilö pystyy elämään ympäröivässä yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Autismi tuovat yksilölliset haasteet on myös tietyllä tavalla ” hyväksyttävä”. Tässä on pohdittavaa opettajan koulutukselle. Lisääntynyt arvokas tutkimustieton olisi hyvä saada käytännön työhön. Tieteen hyödyntäminen ja tutkitun tiedon hyödyntäminen opetussuunnitelmatyön pohjana on kuitenkin vähäistä. Vehkakosken (2006, 64) mukaan erityiskasvatuksen ammatti-ihmisten olisi hyvä perehtyä myös sosiologiaan ja filosofiaan lääketieteellisen ja psykologisen tietämyksen lisäksi. Tämä vaatii aktiivista otetta opettajilta ja kykyä yhteistyöhön. Jatkuvan koulutuksen merkitys tietojen päivittämisessä olisi myös tärkeää mahdollisimman hyvän opetuksen luomiseksi. On siis hyvä muistaa, että ympäristön ja ohjaavan henkilön rooli korostuvat autismikuntoutuksessa. Työssä jaksamista tukee omien ammatillisten rajojen hyväksyminen, kyky tehdä yhteistyötä, mahdollisuus työnohjaukseen, riittävät resurssit, mahdollisuus koulutukseen jne. Olisi myös tärkeää saada mahdollisuuksia ja tilaisuuksia keskusteluun ja mentorointiajatteluun, jossa kokeneempi työntekijä voi tukea vasta-aloittaneen työtä. (Lehti: Autismi 1/ 2009, 13, 14)

Autistisen oppilaan koulunkäynnin tärkeimmät kysymykset liittyvät usein avustajaan. Ongelmia aiheuttaa usein määräaikaaisuudet ja avustajien saaminen. Kaikilla ei myöskään ole

koulutusta vaikka sitä on jo olemassa. Usein työhön valikoituu hyvin motivoituneita ja määrätietoisesti toimivia henkilöitä. Muutamilla paikkakunnilla Suomessa on jo päästy pysyviin ratkaisuihin koulunkäyntiavustajien työsuhteista. Tämä onkin välttämätöntä sekä työn sisällöllisen kehittämisen että henkilösuhteiden kehittymisen kannalta. (Kerola, Kujanpää, Timonen 2000, 173.)

4.1 Ammatillinen kasvu

Ammatillinen kasvu on jatkuva oppimisprosessi. Sen kautta yksilö hankki elämänuransa aikana niitä tietoja, taitoja ja kykyjä, joita hyödyntämällä hän voi vastata muuttuviin ammattitaitovaatimuksiin. Ihannetapauksessa yksilön kehittyminen-kasvuprosessi-jatkuu koko työikäisyyden ajan. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että kasvuprosessi katkeaa usein jossakin vaiheessa. Tuolloin työmotivaatio heikkenee, työ menettää merkitystä ja tehtävien hoito muuttuu rutiiniksi. Kun ihminen on vakiintunut omaan ammattirooliinsa ja ajautunut urarutiiniin, joudutaan kysymään, mitkä tekijät laukaisevat muutoksen urarutiinin osalta ja virittävät tarpeen oppia uutta ja lisätä kompetenssiä. (Ruohotie 2000, 49,50).

4.2 Kvalifikaatiot, kompetenssi ja hiljainen tieto

”Tehtävä työ määrittää ne pätevyys- ja osaamisvaatimukset, jotka ovat relevantteja itse työn suorittamisen ja kehittämisen kannalta. Näiden tekijöiden haltuun ottamisen kannalta keskeisiä käsitteitä ovat kvalifikaatio, kompetenssi ja ammattitaito.”(Luukkainen 2004, 71).

Kvalifikaatio liittyy ammattitaitoon siten, että työelämä tuottaa ne vaatimukset, joita ammattitaitoiselta työntekijältä vaaditaan. Työn tekeminen ja kehittäminen edellyttävät tietynlaista osaamista. Näitä osaamistarpeita tai vaadittavaa osaamista nimitetään kvalifikaatiovaatimuksiksi. Kvalifikaatio on se tunnustettu osaaminen, jolla työntekijä vastaa työn tai työnantajan haasteeseen. Kompetenssi puolestaan liittyy ammattitaitoon työntekijän näkökulmasta. Kompetenssi siis ilmenee käytännön toimintojen kautta. Siihen sisältyy sekä taitoja että arvoja ja se muodostuu eri ihmisillä eri reittejä. (Luukkainen 2004,71).

Sanaton tai hiljainen tieto on taitoa, joka sisältyy kokemuksiin. Se on henkilökohtaista, on juurtunut syvästi toimintaan ja on tiukasti sidoksissa sitoutumisen asteeseen. Yksilö itsekkin saa hiljaisen tiedon käyttöönsä ensisijaisesti intuition, spekulatiivisuuden ja tunteiden muodossa. Hiljaisella tiedolla on kaksi ulottuvuutta: kognitiivinen ja tekninen. Kognitiivinen ulottovuus auttaa meitä havaitsemaan ja määrittelemään maailmaa. Kyseinen hiljaisen tiedon osa pitää sisällään perinteitä, tuttuja ja yhteisesti hyväksytyjä havaitsemisen tapoja, uskomuksia, oletuksia ja mentaalaisia malleja.(Ruohotie 2000, 256).

Toinen hiljaisen tiedon osa on tiedon tekninen ulottovuus. Se muodostuu taidoista ja tietämyksistä kuten kädentaidoista ja taitotiedosta. Hiljaisen tiedon tekninen ulottovuus saattaa olla kätevämmän ilmaistavissa kuin kognitiivinen ulottovuus. Paradoksaalista on kuitenkin se, että juuri erityisen taitamisemme alueet siirtyvät siirtyvät automaatioina ja rutiineina tiedostamattomiksi, hiljaiseksi tiedoksi. Me tarvitsemme välittömästi saataville kaiken sen tiedon, jota me joudumme jatkuvasti muokkaamaan, tarkentamaan ja täydentämään. Nopeasti muuttuvissa olosuhteissa korostuu tarve tehdä hiljaisesta tiedosta käsitteellistä, organisaatioissa jaettavaa tietoa. (Ruohotie 2000, 256,257).

5 Opinnäytetyön toteuttaminen ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni on tietokansio autismista koulun työyhteisön, henkilökunnan ja sijaisten käyttöön. Tarve autismitietouden lisäämisestä on tullut työyhteisöstä. Tutkimukseni pyrkii selvittämään: miten tuoda hiljainen tieto autismitietoisesta työyhteisöstä esille, sekä lisää autismitietoa työyhteisöön.

Tietoa autismista ei ole helposti saatavilla, joka helpottaisi kouluyhteisössä toimintaa ja hyväksyntää. Kokosin oppaaseen perustiedot autismista ja sen kuntoutuskeinoista, sekä ohjeita struktuurista ja muista huomioitavista asioista. Haastattelemani ammattilaiset lupasivat jakaa oman tietonsa ja kokemuksensa, jota hyödynnän työssäni.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on ollut halu tutkia autismin parissa työskentelevien henkilöiden ammatillisia vaatimuksia, sekä ohjata uusia työntekijöitä ja henkilöitä autismin kirjon maailmaan. Kasvattajien välisellä yhteistyöllä ja toiminnalla luodaan parhaat edellytykset lasten tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. Kasvatuksessa ja työelämässä tapahtuneet muutokset edellyttävät ihmisiltä yhä enemmän yhteistyötä.

Tutkimuskysymykset:

Minkälaista osaamista henkilökunnalla on autismista?

Minkälaista osaamista tarvitaan ja minkälaisia kehitystarpeita alalla on

5.2 Teemahaastattelu

Tutkimusmenetelmäksi olen valinnut teemahaastattelun. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kuitenkaan kaikkia. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin. Teemahaastattelulle on myös ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tuntemuksia, kokemuksia jamyös sanatonta kokemustietoa. Siinä korostuu haastateltavien oma elämysmaailma. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hirsijärvi, Hurme 2000, 47, 48.)

Teemahaastattelussakaan ei voi kysellä mitä tahansa, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Teemahaastattelun avoimuudesta riippuen teemojen sisältämien kysymysten suhde tutkimuksen viitekehäksessä esitettyyn kuitenkin vaihtelee intuitiivisen ja kokemusperäisten havaintojen sallimisesta varsin tiukasti vain etukäteen tiedettyihin kysymyksiin pitäytymiseen. (Tuomi, Sarajärvi 2004, 78)

Pyrin haastatteluissa nostamaan nimenomaan haastateltavien ääntä esiin. Tärkeintä haastatteluissa oli nostaa työntekijöiden omia tulkintoja ja merkityksellisiä asioita esiin. Pyrin myös pitämään kysymyksiäni avoimina, keskustelua herättävinä, enkä johdattelevina. Haastattelu pysyi näin keskustelunomaisena ja luontevana.

5.3 Ryhmähaastattelu

”Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jonka tavoite on verraten vapaamuotoinen. Siinä osanottajat kommentoivat asioita melko spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelussa haastattelija puhuu useille haastateltaville yhtä aikaa ja suuntaa väliin kysymyksiä myös ryhmän yksittäisille jäsenille. Tehtävänä on keskustelun aikaansaaminen ja sen helpottaminen, ei niinkään ryhmän ”haastattelemineen”. Ollaanpa termien käytöstä mitä mieltä tahansa, haastattelijan kuuluu ryhmähaastattelussakin huolehtia siitä, että keskustelu pysyy valituissa teemoissa ja että

kaikilla osanottajilla on mahdollisuus osallistua keskustelun kulkuun.” (Hirsijäri, Hurme 2000, 61.)

Ryhmähaastattelu oli luonteva tapa nostaa työntekijöiden kokemuksia työstä esiin. Haastateltavat tunsivat toisensa jolloin luottamus oli jo entuudestaan syntynyt haastateltavien välille. Haastateltavat pystyivät jakaamaan monia samoja kokemuksia ja täydentämään toistensa vastauksia.

5.4 Haastatteluiden toteutus

Haastattelut toteutin sovitusti haastateltavien aikataulun mukaan heidän työpaikallaan. Olin antanut jo ennen haastattelua mahdollisuuden tutustua haastattelun teemoihin. Valitsemisani kahdessa ryhmässä halusin haastateltavien jo tuntevan toisensa, jotta luottamus ja keskustelun herättäminen olisi haastateltavien välille helpompaa.

Haastattelin kahta erilaista ryhmää. Ensinmäiseen ryhmään kuuluivat autismin parissa jo vuosia työskennelleitä ammattilaisia mm. erityisluokanopettaja , erityislatentarhanopettaja ja yksi koulunkäyntiavustajaa. Toisessa ryhmässä oli kaksi vasta alalle tullutta koulunkäyntiavustajan sijaista. Ammattilaistiimi on työskennellyt jo useamman vuoden yhdessä ja omaavat jo tietynlaisen työkuulttuurin missä työskentelevät. Halusin haastatella ihmisiä jotka tulevat myös ammatillisesti hyvin toimeen keskenään. Uskon, että haastattelun avulla he pystyvät tuottamaan paljon enemmän tietoa kun saavat vinkkejä myös toisiltaan keskustelun edetessä. Sama asia koskee myös toista ryhmää.

Ryhmäkeskustelu voi vahvistaa osallistujien me-henkeä suomalla mahdollisuuden jakaa kokemuksia vertaistensa kanssa ja peilata niitä, laajempaan jaettuun kulttuuriseen kenttään. Tunnen haastateltavat ja luulen, että haastattelutilanteessa siitä on ennemminkin hyötyä kuin haittaa. Välillämme on jo ennestään syntynyt luottamus. Opinnäytetyöni tarve on tullut esille myös näiden työntekijöiden aloitteesta, siksi he ovat mielellään mukana ja motivoituneita haastatteluun. Haastattelut olivat teemahaastattelulle ominaisesti keskustelunomaisia.

Haastatteluissa olin kiinnostunut erityisesti työssä toteutuvasta ammattitaidosta: ammatillisesta, tiedollisesta, menetelmällisestä-ja vuorovaikutuksellisesta osaamisesta, moniammatillisesta yhteistyöstä, kompetenssista, sekä motivaatiosta. Lisäksi kartoitan minkälaista osaamista tarvitaan sekä minkälaista tietoa puuttuu.

5.5 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tutkimuksen ydinasioita ovat kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Tutkijalle selviää analyysivaiheessa se, millaisia vastauksia hän saa ongelmiinsa. Tosin tässä vaiheessa saattaa selvitä myös se, miten ongelmat olisi tullut asettaa. Yhtä oikeaa taiehdottomasti muita parempaa analyysitapaa ei ole. Analyysin avulla tutkija tulkitsee ja ymmärtää tekstejä. (Hirsjärvi ym. 2004, 211.)

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisentutkimuksen periaatteissa. Sillä voidaan myös tehdä monenlaista tutkimusta osanaanalyysikokonaisuutta tai yksittäisenä metodina. Se sopii hyvin myös strukturoimattomanaineiston analyysiin. Sillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä jayleisessä muodossa. Tällä saadaan kerätty aineisto kuitenkin vain järjestetyksi johtopäätöstentekoa varten. (Tuomi 2002, 93, 105.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Johtopäätösten tekemisessä tutkija pyrkii ymmärtämään, mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Tutkija pyrkii siis ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi 2004, 115.)

Tutkimuksessani pyrin ensisijaisesti vastaamaan työntekijöiden esittämiin tarpeisiin opaskirjasesta uusille työntekijöille, sekä nostaamaan työssä vaadittavaa osaamista esiin. Nostin esiin myös haastateltavien näkökulmia ja yhtäläisyyksiä ryhmien välillä.

5.6 Oppaan tekemisen prosessi

Työssä autististen parissa työntekijältä vaaditaan korkeatasoista ammatillisuutta ja panostusta ajallisesti, määrällisesti ja laadullisesti. Työn merkitys ymmärretään, mutta sitä ei kuitenkaan riittävästi arvosteta yhteiskunnallisesti, mikä näkyy pienenä palkkana ja lyhyinä työsuhteina.

Työtä tehdään moniammatillisissa tiimeissä. Yhteistyö on tärkeitä niin vanhempien kuin muidenkin tahojen kanssa esim. terapeutit, lastenlinna ym. Tiimityössä vaaditaan jokaisen

työntekijän täyttää työpanostasta mutta se nähdään myös työn voimavarana joka tukee tavoitetta autistien kokonais kuntoutuksen toteutumisesta.

Aloitin oppaan tekemisen kesällä 2009 haastattelemalla autismin parissa työskenteleviä ihmisiä. Haastattelin kahta erilaista ryhmää. Toisessa ryhmässä oli jo vuosia yhdessä työtä tehneitä ammattilaisia ja toinen ryhmä koostui uusista työntekijöistä, joilla ei ollut aikaisempaa kokemusta autismin kirjon ihmisistä. Haastatteluista nousseiden tulosten perusteella lähdin rakentamaan opasta. Samaan aikaan tutustuin autimista löytyvää kirjallisuuteen ja rakensin viitekehystä.

Pyrin pitämään kokoajan mielessäni sen, että työ vastaa sille esitettyyn tarpeeseen autismitiedon tuomisesta työyhteisössä esiin, sekä tiedosta joita uudet työntekijät tarvitsevat autismista. Haastatteluiden tuloksista sain vastauksia ammatillisuuteen ja työn tekemiseen liittyvistä asioista. Opinnäytetyön molemmat osat vastaavat samoihin kysymyksiin, mutta oppaan pyrin pitämään helposti lähestyttävänä ja sisäistettävänä. Haastatteluilla kartoitin työssä toteutuvaa ammattitaitoa ja autimiosaamiseen liittyviä keskeisiä aiheita.

Oppaan keskeisiksi asiasisällöiksi nousi työntekijöiden toiveesta: kommunikointi, yleinen tieto autismista sekä aistipulmat. Lisäsin oppaaseen myös tietoa työssä vaadittaviin ja toteutuviin ammattitaito vaatimuksiin. Tulosten perusteella tiimityöskentely, haastavan käyttäytymisen kohtaaminen ja työssä jaksaminen ansaitsivat omat kappaleensa. Haasteena oli pitää opas helposti lähestyttävänä ja selkeänä, jonka omaksuminen olisi helppoa myös uudelle työntekijälle.

6 Tulokset

Tutkimustulokseni vastaavat opinnäytetyöni kysymyksiin: (1) tiedon tuomisesta autismiosaamisesta työyhteisössä esiin, sekä (2) tiedosta, jota työyhteisöön tarvitaan uusille työntekijöille, että sijaisille.

Sisällönanalysini tuotti kaksi pääluokkaa ammattitaidosta, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni autismiosaamisesta. Ensimmäinen luokka käsittelee kvalifikaatiota, eli työelämän vaatimuksia. Toinen pääluokka käsittelee kompetenssia, eli ammattitaitoa työntekijän näkökulmasta. Kolmanneksi pääluokaksi nousee uusille työntekijöille suunnattu tieto autismita ja oppaaseen ehdotettu materiaali. Käsittelem seuraavaksi autismiosaamiseen liittyviä tuloksia. Oppaassa tuon esille tiedon, jota uusille työntekijöille halutaan välittää.

6.1 Työelämän vaatimukset

Koulu on yhteisö, jossa ihmissuhdeverkostot kaikkine ilmenemismuotoineen ovat arkipäivää. Joka päivä oppilaat, koulussa työtä tekevät aikuiset ja monet muut ovat tilanteissa, joiden ydin on toisen kohtaaminen. Kohtaamisia tapahtuu päivittäin eri tilanteissa ja foorumeilla. Työpäivä täyttyy katkeamattomasta ihmisten kohtaamisesta. Työpäivät ovat ihmissuhteiden runsaudensarvia niin hyvässä kuin pahassa. (Merimaa, Virtanen 2000, 15).

”Viime vuosina on pohdittu kuumeisesti erilaisia keinoja, joilla väki saataisiin pysymään pitempään töissä. Konkreettisia muutoksia eläkkeelle lähdön hidastamiseksi on toteutettu. Työnantajien asenne varttuneempaa työvoimaa kohtaan ovat muuttuneet astetta myönteisemmiksi, ja iän perusteella irtisanomisen suhteen on yleensäkin tultu sensitiivisemmiksi.” (Kosonen 2003, 221).

Seuraavat ominaisuudet ja valmiudet nousivat haastatteluista työtehtävien suorittamisen vaatimuksiksi.

6.1.1 Koulutus

Koulutuksen molemmat haastatellut ryhmät näkivät tärkeänä, mutta siinä on paljon puutteita. Tällähetkellä alalle tulleilla uusilla työntekijöillä ei ollut alalle mitään koulutusta eikä välttämättä mitään kokemustakaan. Viimevuodet ovat menneet niin, ettei koulutuksia juuri ole ollut. Koulutuksen hyötynä nähdään myös se, että kohtaa niitä ihmisiä, jotka tekevät

samaa työtä. Tärkeä on myös kuulla kuinka eri paikkakunnilla toimitaan ja millaisia erilaisia ratkaisuja on löydetty. Niukoillakin resursseilla voi saada hyviä malleja aikaan.

Kehittyvä työelämä edellyttää työntekijöiltä entistä vankempaa tiedon ja taidon hallintaa. Työ nähdään vaativana, joka vaatii työntekijältä suurta panostusta. Työn merkitys ymmärretään, mutta sitä ei kuitenkaan riittävästi arvosteta yhteiskunnallisesti, mikä näkyy sekä palkkuksessa, että lyhyissä työsuhteissa.

” Koulutus on hirveen tärkeä, ja se, että tehdään yhdessä. Se näkyy lapsiisa ja ilmapiirissä myös.

” Ensinnäki virastojen ja esimiesten täytyy arvostaa tätä työtä ja nähdä sen merkitys. Jos ei vaadita mitään koulutusta sehän tarkoittaa, että kuka tahansa voi tehdä tätä työtä. Tää on todella tärkeää työtä, koska tässä rakennetaan ihmisten tulevaisuutta ja ihmisten elämää.

Koulutuksen puutteen lisäksi haastatteltavat toivoivat lisää ns.täydennyskoulutusta ja kursseja. Työnohjauksen päättyminen on koettu huonoksi asiaksi. Se on myös vähentänyt työntekijöiden yhteistä aikaa. Kouluvuosien merkitys lapsilla nähdään suurena, joka vaatisi myös työntekijöiltä verkostoitumista.

6.1.2 Tiimityö

Keskeinen voimavara autimityössä on ammattitaitoinen ja yhteistyökykyinen henkilöstö. Autismityössä on sekä sisäistä, että ulkoista moniammatillisuutta. Koulussa sisäinen ammatillisuus on eri ammattiryhmien yhteistä jaettua ammatillista toimintaa, jossa toteutetaan koulun perustehtävää. Tämä nähdään autistisilla oppilaille kokonaiskuntoutuksena. Ulkoinen moniammatillisuus on yhteistyötä niiden ammattilaisten kanssa, jotka työskentelevät samojen perheiden kanssa.

”Tää on aika rasittava työ siinä mielessä, että tää on tiimityötä ja tässä on monta aikuista töissä. Jos sä oot hirveen vahva ja loistava yksilötyöntekijä tai persoona organisoimaan ni siinä kyllä kolahtaa sata kertaa jos et pysty sitä soveltamaan että me tehdään tiimityötä.”

” Työ tiimityötä jossa pitää pystyä puhumaan kaikkien kanssa ja oppia koko ajan lisää.”

” Jossakin vaiheessa aloin ymmärtää, että etenkin autismityö on tiimityötä, et jokaisen työpanos on tosi tärkeä, jos kaikki ei ole yhtä sitoutuneita ni se heijastuu myös omaan työntekoon. ”

”Tämän tulisi olla kokonaiskuntoutusta. Pitää ymmärtää miten ne ovat tärkeitä ne sosiaaliset tilanteet ja kommunikaatio, niitä harjoitellan koko ajan joka tilanteessa. Riittävä tuki perheelle auttaa jaksamaan kun meillä olisi riittävät resurssit niin pystytään löytämään paremmin aikaa yhteistyöhön, paremmintekemään yhteistyötä.”

Haastateltavat näkivät tiimityön ja moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä tekemälleen työlle. Tämä on myös työn yksi haasteista, johon jokainen vaikuttaa omalla työpanoksellaan, mutta jota varten työntekijät toivovat myös riittävästi yhteistyöpalvereita.

6.1.3 Vastuu työssä

Työssä vastuu nähdään suurena. Työntekijät tuntevat olevansa kuntoutuksellisessa vastuussa. Työ nähdään kokonaiskuntoutuksena ja kouluvuosien merkitys nähdään suurena. Arjen tilanteissa vaaditaan työssä myös vastuunottokykyä, joka tulee parhaiten ilmi uusien työntekijöiden vastauksissa.

”...Oli vaikea tottua siihen mitä kaikkea tää työ sisältää. Tämä ei ole minulle mikään yhdentekävä leipätyö eikä voikkaan olla, niin mulle oli jotenkin yllättävän vaikeeta se et kuinka paljon joutuu tekemään sydemällään työtä.”

” ...jotenkin se et on vastuussa tekemään parhaansa. Homma pitää kasassa ja vastuu erikoistilanteissa. Vastuu olla valmis reagoimaan mahdollisimman oikein tilanteeseen kuin tilanteeseen”

”...aluksi kun ihan tyhjästä tulee ni ei ymmärrä sitä vastuuta ja tärkeyttä se tavallaan lisää sitä arvostusta sitä työtä kohtaan kun se on vaativaa”

”...aluksi vastuu ahdisti, silloin kun ei koe pystyvänsä täyttämään vastuun vaatimia täyttämiä standarteja tai kun ei välttämättä pysty aina toimimaan niissä tilanteissa niin hyvin. jotenkin on jo päässyt sen rajan yli ja mä tiedän miten mä hahmotan omat mahdollisuuteni. Tiedän et miten mä voin jakaa vastuuta. Mulle ei vain ainoastaan anneta vastuuta vaan mä myös kykyneen olemaan vastuussa.”

Koulutusjärjestelmässä työskentelevien henkilöiden tulee kohdella kasvatus- ja opetustyössään kaikkia oppilaita tasavertaisesti. Tärkeätä on yksilön voimavaroja arvostava ihmiskäsitys, jossa tunnustetaan ja tunnustetaan autististen henkilöiden kyvyt ja mahdollisuudet. Tukeminen auttaa kykyjen kehittymistä. Autististen henkilöiden opetuksen perustana oleva myönteinen ihmiskäsitys ja mahdollistaa oppilaan persoonallisuuden tasapainoisen kehittymisen, antaa taidon hallita omaa elämää ja valmiudet jatko-opintoihin sekä kyvyn sijoittua yhteiskuntaan ja työelämään. (Virtanen 2000, 7).

Vastuu ilmeni usein arkipäivän turvallisuuteen liittyvissä asioissa, mutta kuitenkin haastateltavat näkivät vastuulla olevan myös laajempaan merkityksen. Vastuun nähtiin olevan suuri monella osa-alueella.

” ...vastuu on suuri, esimerkiksi meillä on vastuu lasten päivittäisten toimien harjoittelemisesta, kuntoutus-suunnitelmien toteutumisesta ja käytöstä. Esimerkiksi kommunikaatio. Lisäksi karkailevat ja agressiiviset lapset vaativat paljon.

Oppilaasta huolehtimisen tarkoituksena on taata oppilaalle mahdollisimman hyvä oppiminen ja suotuisa oppimisympäristö. Tavoitteena on ennaltaehkäistä vaikeuksien syntymistä tunnistamalla niiden oireet ja puuttamalla niihin jo varhaisessa vaiheessa. (Merimaa, Virtanen 2000, 63).

Vaikka vastuu on suuri ja välillä sitä tuntuu olevan liiankin paljon, on se silti yksi työntekijöiden motivaatioista.

6.2 Työntekijöiden kompetenssi

Kompetenssi ilmaisee yksilön ominaisuuksien ja työn ehtojen välistä suhdetta. Se on myös laatua, johon liittyvät työntekijöiden luonteenpiirteet. Kompetenssi on kykyä suoriutua työtehtävästä. Kompetenssiin sisältyy myös työssä opittu hiljainen tieto.

Seuraavaksi kuvaan haastatteluista esiin nousseita kompetenssiin liittyviä aiheita.

6.2.1 Ammattipätevyys

Alalla pitkään olleet ovat kartuttaneet osaamistaan vuosien työnteolla ja koulutusilla, kun taas uudet työntekijät kertovat oppineensa mallintamalla toisilta työntekijöiltä. Tämän on

todettu olevan kuitenkin hyvä tapa, joskaan ei ainoa. Alalla pidempään olleet korostavat myös työn kautta karttuvaa osaamista.

Työhön perehdyttäminen nähdään tärkeäksi, mutta myös haastavaksi. Työyhteisössä ei ole määritelty henkilöä, joka hoitaisi sitä tehtävää.

”... On hyvä jos on jotain perustietoa autismista, mutta osaaminen kasvaa kuitenkin työn kautta ja jokaisen oppilaan tutuksi tulemisesta ja tuntemisesta. Pelkkä kirjatieto ei riitä.”

Yksittäisten tilanteiden merkitystä oppimisen ja kasvatuksen näkökulmasta ei pidä väheksyä. Kasvatus koostuu erilaisista tilanteista kasvatustyöyhteisössä. Yksittäiset tilanteet vaikuttavat monella tapaa sekä kasvattajiin, että kasvatettaviin. (Uusitalo 2000, 82).

”...Mulle se ammattitaito on kehittynyt mallioppimisella, aluksi sanottiin että ole ihan hiljaa ja seuraa mitä muut tekee, se on paras ohje alottejijalle. Se todellakin kannattaa. Tänne tulee paljon ihmisiä jotka ei ymmärrä sitä ohjetta vaan ajattelee koska on tehnyt aikasemmin kin lasten kanssa töitä ni pärjää mutta ne ei ole tehnyt autistien kanssa töitä. Ne ei ymmärrä et se on täysin oma maailma”

” ...On oppinut perustoimintatavat, mikä on kunkin lapsen kanssa paras tapa toimia. Olen oppinut vähän soveltaan ja olen pystynyt kehittämään omaa toimintaa niin ei tarvitse keskittyä vain siihen, että homma pysyy kasassa”

Hiljaisen tiedon tunnistaminen ja jakaminen tapahtuvat yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kokeneempien rooli perhedyttäjänä tai hiljaisen tiedon siirtäjänä on liian usein riippuvainen kokeneen työntekijän omasta aktiivisuudesta, eikä työyhteisössä virallisesti määritellä tätä tärkeää roolia ja siihen liittyviä tehtäviä. (Moilanen 2008, 240).

Työssä koetellaan ammatillisuutta ja osaamista niin uusilla kuin vanhoillakin työntekijöillä. Työssään tulee kohtaamaan paljon haasteita, jonka nähdään koettelevan myös alalle sopivuutta.

”...Sitä on joutunu usein uusille työntekijöille selittää et älä ota henkilökohtaisesti et me ollaan käyty kaikki tää läpi. Se voi tuntua rajulta. mut se ei ole henkilökohtaista”

”Pientyöyhteisöjen toiminta on parhaimmillaan jatkuva, sosiaalinen ja vuorovaikutteinen prosessi, jossa uusien tulokkaiden perehdyttäminen ja opettaminen on osa yhteisön luontaista toimintaa. Jäsenet ovat yhteydessä keskenään, tekevät asioita yhdessä, neuvottelevat asioiden merkityksestä ja oppivat toinen toisiltaan.” (Moilanen 2008, 239).

On vielä varsin harvinaista, että työpaikka nähdään työntekijän näkökulmasta oppimisympäristönä saati oppimisen lähteenä. Meidät on kasvatettu siihen, että oppiminen tapahtuu jossain muualla. Oppimislähteet voivat työyhteisössä olla monenlaisia, mm. oma työ ja toiminta, kollegan työ ja toiminta, ihmiset, omat muistiinpanot, tilanteet, tapahtumat, kirjat, välineet, vapaa-aika, ulkopuoliset koulutukset jne. (Uusitalo 2000, 82).

6.2.2 Työn merkitys ja motivaatio

Työntekijät arvostavat omaa ammattiaan ja näkevät sen merkityksen. Heille on myös selvää, että heidän työpanoksensa on merkittävä kokonaiskuntoutuksen kannalta. Työtä ei kuitenkaan yleisesti arvosteta tarpeeksi.

”...autistien kassa työskentely on tosi arvokasta. harva pystyy siihen. täytyy olla asenne kohdillaa. se on harvoja töitä jota jokainen ei pystyis tekeen. ”

”...pakko on tuntea jonkinlaista ammatillista tunnetta palkka on niin surkea. Et pysty tekeen tätä jos sä et tunne ammatillisesti yhtään mitään. Jos sä kuvittelet vaan olevas joku pisara meressä nii ei tästä tulis yhtään mitään. pakko kehittää joku ammatillisuus.”

”Monien arvioiden mukaan koulutus ei riittävästi tuota sellaista osaamista, jota työelämä odottaa. Monimutkaistuva maailma edellyttää asiantutijoilta, mukaan lukien opettajat, syvällistä osaamista, taitoa ratkoa eteen tulevia ongelmia sekä kykyä kehittyä jatkuvasti työssään.” (Enkenberg 2000,37)

”...aluksi kun ihan tyhjästä tulee ni ei ymmärrä sitä vastuuta ja tärkeyttä se tavallaan lisää sitä arvostusta tätä työtä kohtaan kun se on vaativaa.”

”...Tässä työssä aika menee nopeasti, tilanteet on vaihtelevia ja sun pitää oikeasti käyttää sun aivojas ihan tosissaan. Sekin motivoi kun pitää laittaa itsensä jotenkin likoon.”

”...yleisesti koen tän työn tärkeäksi ni sekin motivoi et mä kykenen tähän työhön. Kyllä mua motivoi se et mä pystyn tähän.”

” ...huumori, lapset niin erilaisia ja kaikissa on omat haasteensa, että kaikkien kanssa joutuu aloittamaan tavallaan alusta vaikka on ehkä niitä keinoja tullut jo enemmän ehkä löytää nopeamin väyliä kuinka kommunikoinnin ja kuin ka saan tämän oppimaan”

” ..tää on tietynlainen salamaailma, että sitä ihan odottaa mitä kaikkea siitä maailmasta löytyy.”

”... tässä tulee yllätyksellisiä päiviä ja että malttaa odottaa mikään ei tapahdu hetkessä. Osaa palkita itseään ja ja näkee ne pienetkin asiat mitä tapahtuu.”

Tulevaisuuden näkyminä autismikuntoutuksen rintamalla voidaan mainita laajeneva yleinen tietoisuus, yhä paremmin koulutettujen ammatti-ihmisten suureneva joukko ja yhä tehokkaammat satsaukset varhaiskuntoutukseen. Vanhempien jaksamisen ja tukemisen tärkeys lienee ymmärretty, mutta konsultoivaa tukea kuntoutustyöhön ei ole vielä riittävästi. Koteihin, päiväkoteihin ja kouluihin sekä aikuisten autismin kirjon aikuisten asumis- ja työjärjestelyihin tarvitaan autismikuntoutuksen asiantuntemusta sekä suunnitelmallista jatkuvuutta. (Kerola 2009, 236).

7 Tulosten tarkastelu

Tuloksia tarkastellessa käsittelen haastatteluista nousseita työelämän vaatimuksia ja työntekijöiden ammattitaitoon liittyviä tekijöitä. Nämä vastaavat tutkimuskysymykseeni autismitiedon ja taidon lisäämisestä työyhteisöön.

Haastatteluissa nousi esille työntekijöiden vastausten välillä paljon samankaltaisuuksia työhistoriasta riippumatta. Molemmat ryhmät kokivat työn arvostuksen olevan puutteellista ja palkkauksen ja työsuhteiden lyhyden huonoimpana puolena. Hämmästyttävintä minulle haastattelijana olivat ryhmien samankaltaiset vastaukset ja jopa samanlaisten ilmaisujen käyttö.

Koulutustausta oli ryhmien välillä erilainen, mutta kuitenkin ryhmiä yhdisti samanlainen huoli tulevaisuuden suuntauksesta, jossa kouluttamattomat ihmiset voivat tehdä sosiaalialan työtä. Tämän mahdollistavat mm. lyhyet sijaisuudet ja määräaikaiset työsuhteet. Vaikka alalle sopia ihmisiä on paljon olivat vastaajat kuitenkin sitä mieltä, että ainakin uudet työntekijät tarvitsevat jonkinlaisen koulutuksen työhön tultuaan. Lisäksi koulutuksia toivotaan lisää kaikille. Koulutusten tulisi myös vastata tarpeeseen. Pysyvän henkilökunnan saaminen työhön on haaste. Tilapäisyyden leima on suuri koska virkoja ei ole perustettu eikä ihmisiä vakinaistettu.

”Opettajan, avustajan ja muun koulun henkilöstön velvollisuuksiin kuuluu ammattitaidon ylläpitäminen. Monipuolisten ja nykyaikaisten opetusmenetelmien sekä työvälineiden hallinta antaa lisää mahdollisuuksia ottaa oppilaat yksilöinä huomioon. Erityistä tukea tarvitsevien

lasten ja nuorten opetuksen tulee olla aina itsenäistymistä ja omatoimisuuden kehittämistä tukevaa.” (Merimaa, Virtanen 2007, 79)

Haastatteltavat nostivat esille myös useaan kertaan sen, että työssä vaaditaan omaa kiinnostusta ja kykyä oppia muilta. Uudet työntekijät kokivat parhaaksi tavaksi totutella uuteen työhön mallintamisen toisilta työntekijöiltä. Paloniemen(2008, 272). mukaan kokemusperustainen hiljainen tieto välittyy paitsi verbaalisesti, myös toisten työtä seuraamalla. Tällä tavalla hiljainen tieto leviää työntekijöiden välillä. Toisaalta jää epäselväksi, mikä on hiljaista tietoa ja mikä vain jokin vanha käytäntö.

Paloniemen (2008 ,272.) mukaan työssä voi oppia monella eri tavalla. Aiempien tutkimusten mukaan työssä oppiminen tapahtuu työn tekemisen yhteydessä, vuorovaikututilanteissa, koulutuksessa, tarkkailun ja virheiden kautta, työkokemusta arvioimalla ja ongelmanratkaisutilanteissa. Kaiken kaikkiaan työssä oppiminen näyttää vuorovaikutuksellisenä prosessina.

Haastatteltavat kuvasivat hiljaista tietoa myös vaistoihin, sisäiseen tunteeseen ja intuitioon perustuvana tietämisenä.

Työtä tehdään tiimeissä, johon kuuluu monen ammattiryhmän edustajia. Tämä kuuluu olennaisesti autimyyöhön. Lisäksi työntekijöiden tulee tehdä yhteistyötä myös muiden tahojen ja vanhempien kanssa. Tiimityö puhututti molempia haastattelemani ryhmiä. Yhteistoiminta vaatii sopimuksia yhteisistä käytännöistä ja menettelytavoista. Tiimityöskentely on helpottanut vastuun jakamista ja työssä jaksamista. Tiimityöskentely vaatii kuitenkin työntekijältä paljon myös vastuunottamista. Jokaisen työntekijän on kannettava vastuunsa tiimissä, joka tekee myös näistä tiimeistä haavoittuvaisia. Henkilökunnan määrää on vähennetty, joka vaatii kaikilta tiimin jäseniltä täyttä työpanosta.

Toimivaa työskentelyä helpottavat henkilökunnan palaverit, joissa voidaan muun muassa käytänteistä sopia. Näitä palavereita ei kuitenkaan nähdä olevan tarpeeksi. Työnohjauksen puuttuminen oli myös suuri puute.

Työn organisoinilla on mahdollista tukea myös epävirallista, työn lomassa tapahtuva osaamisen jakamista ja oppimista. Hiljainen tieto välittyy tekemisen ja toiminnallisuuden kautta, on tärkeää, että erilaisen kokemustaustan ja tietoperustan omaavat työntekijät voivat oppia toinen toisiltaan yhdessä toimisen ja keskustelun kautta. (Toom ym, 2008, 272)

Työssä nähdään olevan paljon vastuuta. Molemmat ryhmät kokevat olevansa myös kuntoutuksellisessa vastuussa. Arjen sujuminen ja kommunikaation harjoittelu ovat haaste, jonka molemmat ryhmät nostivat esille. Työntekijöiden tulee myös miettiä jokaisen lapsen ja nuoren kohdalla minkälainen olisi hänelle hyvä elämä ja tavoitella sitä. Vaikka vastuu työssä

on suuri ja se aiheuttaa välillä työssä liiankin suuria paineita nähdään se myös yhtenä työn motivaattorina.

Vaikka molemmat ryhmät korostavat ns. työssäoppimista asioiden oppimista vasta työtä tekemällä ja lapsiin tutustumalla, ei haluta sulkea pois koulutuksen ja perehdyttämisen tärkeyttä. Haastatteluissa ilmeni että, näissä asioissa nähdään puutteita.

”Oppiminen nähdään nykyisin tietojen ja taitojen konstruomisena ja niiden prosessointina. Oppiminen tapahtuu aina jossakin kontekstissa. Toisin sanoen se, mitä ja miten opitaan riippuvat paitsi tilanteesta ympäristöstä myös niissä olevista ihmisistä ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta.” (Uusitalo 2000, 82).

Työn arvostus nähdään puutteellisena. Haastatteluissa korostuu vakituisen ja motivoituneen henkilökunnan tärkeys. Tällähetkellä suurin ongelma nähdään palkkauksessa ja määräaikaissa työsuhteissa. Työntekijät kokevat myös heihin kohdistuneet odotukset suurina ja toisinaan ristiriitaisina.

Haastateltavat arvostivat tekemäänsä työtä ja osaavat antaa arvoa osaamiselleen. Työhön oppiminen on kuitenkin vaatinut myös työntekijöiltä paljon. Ryhmissä pohdittiin millainen on alalla sopiva henkilö. Työhön voi oppia, mutta ei sitä voi kuka tahansa tehdä. Työskentely autististen lasten kanssa on haastavaa ja vaativaa. Se on usein raskasta työtä, joka vaatii erilaista asennoitumista. Se on hyvin pitkäjänteistä ja välillä turhauttavaakin työtä, sillä työn tulokset näkyvät usein vasta pitkän ajan kuluttua. Haastateltavat näkevät kuitenkin työnsä palkitsevana ja ennenkaikkea tärkeänä.

”Autismitutkimus jatkuu eri puolilla maailmaa. On tärkeää, että tutkitaan. Vain siten voidaan paremmin ymmärtää autismin kirjon salaperäisyyttä ja vain siten voidaan saavuttaa parempia kuntoutustuloksia. Voi olla, että lääketieteellisin keinoin oireita voidaan helpottaa. Kasvatuksellinen kuntoutus tulee silti säilymään ensisijaisena: on kehitettävä kommunikointia, strukturoitava ja opetettava. Kaiken oppimisen-oikeastaan kaiken hyvän inhimillisen toiminnan käyttövoimana on myönteisyys ja toivo.” (Kerola, 2009, 236)

8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Haastattelussa, jossa ollaan suoraan kontaktissa tutkittaviin, eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaan tärkeimpinä eettisinä periaatteina yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Eettisiä kysymyksiä on toki paljon muitakin, ja ne voivat koskea esimerkiksi

vallankäyttöä, tutkijan toimintaa ammatti-ihmisenä, laillisuuskysymyksiä ja tutkimuksen rahoitusta ja sponsorointia. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 19, 20).

Tutkimuksen tarkoitusta tulisi tarkastella tieteellisen tiedon etsimisen ohella siitä näkökulmasta, miten se parantaa tutkittavana olevaa inhimillistä tilannetta. Suunnitelman eettisenä sisältönä on saada kohtena olevien henkilöiden suostumus, taata luottamuksellisuus ja harkita mahdollisia tutkimuksesta aiheutuvia seurauksia kohdehenkilöille. Tutkimuksen kohteena olevien ihmisten tulee voida hyväksyä tutkimus tai kieltäytyä osallistumasta siihen se tiedon varassa, joka koskee tutkimuksen luonnetta ja tarkoitusta. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 20).

Tunnen haastateltavat ja pyrin olemaan rehellinen myös itselleni sekä tiedostamaan omat oletukset, toiveet ja halut tutkimuksen etenemisestä ja tutkittavien vastauksista. Tärkeää on olla avoin, luotettava ja rehellinen. Luottamusta tulee synnyttää myös haastattelutilanteessa haastateltavien välille.

Tutkimukseni on mielestäni luotettava, sillä olen esittänyt ja nostanut haastateltavien mieleipiteet ja ajatukset sellaisenaan ja erottanut omat mielipiteeni niistä. Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteita noudattaen. Haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu asianmukaisesti. Tulokset olen esittänyt aineistosta nousevien teemojen ympärille. Myös eettisyyden, tutkittavien yksityisyyden ja tutkimuaineistonkäytön rajoitukset olen huomioinut tutkimuksessani.

Opinnäytetyöni käsittelee autismiosaamista työntekijän näkökulmasta mutta olen pyrkinyt korostamaan myös yhteistyön tärkeyttä. Lapselle tärkeimmät henkilöt ovat yleensä hänen vanhempansa. Päiväkodin ja koulun henkilöt tulevat hänelle tärkeiksi tietyssä kehitysvaiheessa. Kaikissa vaiheissa lapsen hyvä kehitys edellyttää, että aikuiset hänen ympärillään toimivat samojen periaatteiden mukaisesti ja kohti samaa päämäärää.

Osa autistisesti käyttäytyvien lasten vanhemmista on jo lapsen varhaisvuosina perehtynyt hyvin autismiin ja kuntoutusmenetelmiin sekä lapsen vammaisuuteen. Koulun henkilöstön tulee ottaa huomioon perheiden erilaiset lähtökohdat ja pitkäjänteisesti kehittää yhteistyömuotoja sellaisiksi, että ne kaikissa tapauksissa tukevat vanhempien asiantuntijuutta oman lapsen kasvatuksellista kuntoutusta koskevissa asioissa. Ammatti-ihmisten tulee huolehtia siitä, että vanhempien asiantuntijuus oman lapsen oppimisesta ja kuntoutumisesta alkaa kehittyä varhaisimmista vaiheista alkaen. (Virtanen, 2000, 11). Opinnäytetyölläni pyrin helpottaamaan uuden työntekijän uran alkua. Toivon, että tekemäni opas antaa jonkinlaiset raamit autistisen lapsen kanssa työskentelyä varten ja näin helpottaa myös yhteistyötä eri ammattilaisten ja vanhempien kanssa.

9 Pohdinta

Laurean opinnäytetyöohjeissa määritellään opinnäytetyön olevan parhaimmillaan kehittämishanke, jonka avulla tuotetaan uutta tietoa työelämän tarpeisiin ja uudistetaan työntekijän osaamis- ja tietopohjaa. Oppaan avulla olen vastannut työyhteisön tarpeeseen autismitiedon lisäämisestä työyhteisöön ja siksi pidän hanketta onnistuneena.

Opinnäytetyötä tehdessä olen oppinut tutkimuksen teon eri vaiheista, tiedon jäsentämistä, sekä kirjoittamisesta. Opinnäytetyön viitekehyksen kirjoittaminen ja siihen tutustuminen on hyödyttänyt ja opettanut minua myös sosiaalialan ammattilaisena. Aihe on minulle tuttu ja oma kiinnostus aiheeseen on helpottanut työn tekemistä. Työssä on kuitenkin ollut haasteensa. Viitekehyksen rajaaminen ja uusimman tiedon etsiminen veivät minulta paljon aikaa.

Kartoittaakseni autismiosaamista ja ajankohtaisia aiheita oppaaseeni koin ryhmähaastattelut parhaaksi vaihtoehdoksi. Tunsin haastateltavat ja luulen, että haastattelutilanteessa siitä oli ennemminkin hyötyä kuin haittaa. Välillämme oli jo ennestään syntynyt luottamus. Opinnäytetyöni tarve on tullut esille myös näiden työntekijöiden aloitteesta, olivat he mielellään mukana ja motivoituneita haastatteluun. Haastattelutilanteessa olin kuitenkin kokoajan tietoinen omasta työhistoriastani autistien parissa enkä antanut sen näkyä tuloksissa tai itse haastateltutilanteessa.

Haastateltavien näkökulmien yhdistäminen onnistui melko helposti, koska molemmista ryhmistä nousivat tietyt aiheet voimakkaasti esiin. Minut myös haastattelija hämmensi se kuinka molemmat ryhmät kokemustaan huolimatta käyttivät jopa samanlaisia ilmauksia. Toisaalta sen voi ajatella johtuvan myös siitä, että työyhteisön sisällä käydään parhaillaan keskustelua juuri niistä aiheista. Siksi on entistä tärkeämpää, että nämä aiheet nousevat myös työni kautta esiin ja kaikkien luettavaksi.

Työssä vaaditaan ammattitaidon lisäksi vahvaa sitoutumista, mikä nousi myös tuloksissa esiin. Työntekijät korostivat jokaisen työpanoksen tärkeyttä ja kykyä nähdä työn vastuu.

Oppaan tekeminen oli kuitenkin haastavaa. Halusin pitää oppaan helposti luettavana, lähestyttävänä ja sisäistettävänä. Tiedän myös kokemuksesta sen, että uuden työntekijän tulisi saada se helposti käsiinsä ja pystyä lyhyessäkin ajassa silmäilemään opas läpi. Olisin voinut jatkaa jo kirjoittamistani aiheista pidemmälle tai lisätä uusia aiheita, mutta pyrin rajaamaan aiheet haastatteluista saamiini vastauksiin. Minun oli myös muistutettava itseäni oppaan kohderyhmästä, joka oli uudet työntekijät ja sijaiset joilla ei ole välttämättä mitään tietoa tai kokemusta autismista. Lisäksi varasin liian vähän aikaa oppaan tekemiselle.

Oppaan ollessa kesken pyysin suullista palutetta oppaan sisällöstä ja toimivuudesta henkilöltä jolla ei ole kokemusta tai aikaisempaa tietoa autismista. Palutteen perusteella pystyin tarkentamaan vielä muutamia aiheita. Vastaajan perusteella opas oli muilta osin hyvä. Opas vastasi tarpeeseen tiedosta, jota henkilö jolla ei ole kokemusta osaa edes kysyä. Kattavamman palutteen saan vasta kun opas on ollut käytössä työyhteisössä.

Opasta tehdessä nousi mieleeni, että perehdytyskansio, jossa on yksityiskohtaisempaa tietoa työyhteisön käytänteistä olisi myös tarpeellinen. Minulle olisi ollut kuitenkin liian työlästä lähteä vastaamaan myös siihen tarpeeseen. Toisaalta oppaassani oleva tieto ei varsinaisesti vanhene nopeasti ja perehdytyskansio olisi hyvä jatkotutkimuksen aihe.

Autismitiedon lisääminen työyhteisöön on minun tapani vaikuttaa autismikuntoutuksen tulevaisuuteen. Tulevaisuus näyttää muutenkin valoisalta autismiosaamisen kehittymisen kannalta. Kerolan (2009, 247) mukaan yleinen tietämys autismin kirjosta ja kasvatuksellisesta kuntoutuksesta on melko hyvä. Varhaiskuntoutuksessa on napakkaa autismikuntoutuksen osaamista. Puhe, toiminta- ja muiden terapeuttien laaja-alaisessa työskentelyssä on edetty pois pelkästään kahdenkeskisyydestä yhteistyöhön ja lapsen arjen yhteiseen kehittämiseen. Peruskoulu pystyy vastaamaan autismikuntoutuksen haasteisiin. Asumispalveluiden ja työtoimintojen autismikuntoutusosaamisessa kehitytään jatkuvasti.

Oppaani pyrkii helpottamaan uuden työntekijän uran aloittamista ja ymmärtämään paremmin autismlinkirjon ihmistä. Opas on myös väline keskustelun avaamiseen ja perehdytyksen aloittamiseen. Toivon, että opas helpottaa myös vakituisten työntekijöiden perehdytysvastuuta. Perehdytyksen avulla on uudella työntekijällä mahdollisuus aloittaa työyhteisöön sopeutuminen ja sen myötä sosiaalistuminen.

Lähteet

Ahonen H, 2004. Kuka komentaa kelloasi. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Avellan A, Lepistö T, 2008. Varhis, opas pienten autististen lasten varhaiskuntoutukseen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Backman R. 1998. Kohtaan työssäni autistisen lapsen. Helsinki: Hakapaino Oy.

Enkenberg J, Väisänen P, Savolainen E, 2000. Opettajantiedon kipinöitä. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Faherty, C. 2006. Autismi/Asbergerin oireyhtymä. Mitä se merkitsee minulle? Oulu: Oulun yliopistopaino.

Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Uusitalo, Kuoksa, 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Hakala L., Hyrkkö P., Manninen P., Oesch H., Salo M. & Siikanen M. 2001. Jaettu ilo- autistisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Juujärvi S., Myyry L. & Pessa K. 2007 Eettinen herkkyyden ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.

Kangas S, 2008. Sateenvarjon alla, etnografinen tutkimus autististen lasten vuorovaikutuksesta ja leikistä. Akateeminen Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.

Kerola K.,Kujanpää S. & Timonen T. 2000. Autismikuntoutus. Juva: PS-Kustannus.

Kerola K.,Kujanpää S. & Timonen T. 2009. Autismikirjo ja kuntoutus. Juva: PS-Kustannus

Kontu E. 2004. Mielen ja musiikin ikkunat autismiin, Mielen teoria ja kommunikaatiosuhde- tapaustutkimuksia. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto soveltavan kasvatustieteen laitos.

Kosonen O, 2003. Naisia työn reunoilla. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

Launonen K, Korpijaakko-Huuhka A, 2003. Kommunikoinnin häiriöt, syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Tampere: Tammerpaino Oy.

Luukkainen O, 2004. Opettajuus ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Akateeminen Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto, kasvatustieteen laitos.

Merimaa E, Virtanen P, 2007. Koulunkäyntiavustajan kirja. Juva: WS Bookwell Oy.

Ruohotie P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WS Bookwell Oy.

Toom A, Onnismaa J, Kajanto A, 2008. Hiljainen tieto tietämistä, toimimista, taitavuutta. Gummeruksen Kirjapaino Oy

Tuomi J, Sarajärvi A, 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Virtanen P, 2000. Autististen lasten opettaminen. Helsinki: Hakapaino Oy.

Helsingin Sanomat 13.1.2009.

Autismi- ja Asbergeliiton lehti: Autismi 1 / 2009. Vaikeimmin autistisen lapsen opetuksesta ja oppimisesta.

www.teacch.com , www.autisminbeds.ndirect.co.uk Luettu 10.03.2009.

Liitteet

Liite 1 - Haastattelu kysymykset

Kysymykset ammattilaisille ja uusille työntekijöille.

Taustatiedot:

Taustatiedoilla tarkoitetaan haastateltavien nykyisessä toimipisteessä toimimisen kestoa, työkokemusta ja mahdollisia kouluksia omalle työlleen.

Henkilökohtaiset kyyyt:

- Mitä kaikkea mielestäsi sisältyy ammattitaitoon autismityössä?
- Millaisena näet oman autismiosaamisesi tason?
- Minkälaisia puutteita mielestäsi osaamisessasi on?
- Mikä auttasi/auttoi työssä alkuun?

Autismiosaaminen ja kokemukset:

- Mitä ja minkälaista tietoa kaipaat autismista?
- Mikä työssä on haastavaa?
- Minkälaisena näet työn merkityksen?
- Millainen vastuu työssä on?
- Kuinka työn tulokset näkyvät, ja miten ne vaikuttavat työhösi?
- Mikä työssä motivoi?
- Mitkä tekijät vaikuttaisivat työyhteisössä siihen, että työhön sotuduttaisiin pidemmäksi aikaa?
- Minkälaista tietoa ja osaamista tarvitaan lisää?
- Mitä ja minkälaista tietoa tulisi olla helposti saatavilla/ luettavissa? (vinkkejä kansioon)
- Mikä tämänhetken autismiopetuksessa on haastavaa?
- Millä on alalle työskentelevälle tärkeää?
- Millaisia haasteita työssä kohtaa?

- Millä tavalla moniammatillista yhteistyötä tehdään? esim. puheterapeutit
- Millä tavalla vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä?

Opaskansio

AUTISTISEN LAPSEN

kanssa työskentelevälle

Alkusanat

Tämä opaskirja on osa opinnäytetyötäni, joka käsittelee autismiosaimista. Opas on tarkoitettu uusille työntekijöille, sijaisille ja autismista kiinnostuneille.

Joskus työntekijät aloittavat työnsä ilman kokemusta autismista. Tilanne saattaa uudelle työntekijälle olla hyvin hämmäntävä. Siksi olen koonnut tähän oppaaseen perustietoja autismista ja kuntoutuskeinoista, sekä ohjeita ja vinkkejä siitä kuinka pääset työssäsi alkuun. Suurena apuna oppaan laatimisessa minulla on ollut autismin parissa työskennelleitä ihmisiä, jotka ovat antaneet vinkkejä ja esittäneet toiveita mitä oppaan tulisi sisältää.

Oppaan on ensijaisesti tarkoitus auttaa Kallion ala-asteen autismiryhmien iltapäiväkerhon työntekijöitä, joten kerron myös iltapäiväkerhon arvoista ja toimintatavoista.

Värillisten laatikoiden teksti on koottu tekemieni haastattelujen pohjalta.

Helsingissä 11.11.2009
Heidi Markkula

Sisällys

Alkusanat	2
I Kallion ala-asteen autismioppilaiden iltapäivätoiminta	4
1.2 Uutena työntekijänä	5
2 Yleistä autismista	6
3 Kommunikaatio ja struktuurin luominen	7
3.1 Opetuksen järjestäminen	12
3.1.2 Ajan jäsentäminen	12
3.1.3 Työjärjestys ja ajan organisointi	13
4 Sosiaaliset vaikeudet	15
4.1 Rutiininomaiset käyttämisrituaalit ja epätavalliset mielenkiinnon kohteet	14
4.2 Aistipulmat	16
4.3 Aistimusten harjaannuttaminen	17
5 Työssä jaksaminen	19

Kallion ala-asteen autismi-oppilaiden iltapäivätoiminta

Kallion ala-asteen iltapäivätoiminta on perustettu täydentämään autismiluokkien kokonaisopetusta- ja kuntoutusta. Tarkoituksena on tehdä oppilaan päivästä kokonaisuus, jossa sama henkilökunta luokanopettajan kanssa yhteistyössä vastaa päivän sisällöstä. Koulujen loma-aikoina toiminta on kokopäiväistä.

Iltapäivätoiminnan tavoitteena on kokonaisvaltaisen kuntoutustoiminnan myötä vahvistaa lasten ja nuorten sosiaalisen vuorovaikutuksen, oman elämän, vapaa-ajan ja kommunikaation taitoja. Pyrkimyksenä on luoda turvallinen ja rauhallinen toimintaympäristö, joka ohjaa lapsia ja nuoria tekemään omia valintoja vapaa-aikanaan. Kokonaistavoitteena on antaa lapselle tilaa mahdollisimman suurelle itsenäistymiselle ja suoda hänelle eväitä oman persoonallisuutensa mukaiseen hyvään elämään.

Toimintaa ohjaavat arvot iltapäiväkerhon toimintasuunnitelmassa:

- Jokainen lapsi on yksilöllinen ja erilainen
- Jokaisen lapsen ja nuoren henkilökohtainen ja todellinen kohtaaminen
- Lähtökohtana huomioida lapsen ja nuoren saavuttamat tiedot ja taidot sekä fyysinen ikä
- Oman työn jatkuva arviointi

1.2 Uutena työntekijänä

Työssä autististen parissa työntekijältä vaaditaan korkeatasoista ammattitilisuutta ja panostusta ajallisesti, määrällisesti ja laadullisesti. Työn merkitys ymmärretään, mutta sitä ei kuitenkaan riittävästi arvosteta yhteiskunnallisesti, mikä näkyy pienenä palkkana ja lyhyinä työsuhteina.

Työtä tehdään moniammatillisissa tiimeissä. Yhteistyö on tärkeitä niin vanhempien kuin muidenkin tahojen kanssa esim. terapeutit, lastenlinna ym. Tiimityössä vaaditaan jokaisen työntekijän täyttä työpanostusta mutta se nähdään myös työn voimavarana joka tukee tavoitetta autistien kokonais kuntoutuksen toteutumisesta.

Työhön kuuluu avustaa lapsia koulupäivän aikana sekä aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Työ on kokonaisvaltaista lapsen tukemista, avustamista ja ohjaamista niin kommunikaatiossa, vuorovaikutuksessa kuin arkipäiväisissäkin asioissa. Kommunikaatiossa avustaminen ja tukeminen ovat keskeinen osa työtä. Lasten kanssa käytetään monipuolisesti erilaisia kommunikaatiokeinoja.

Työn lopullinen tähtäin on vuosien päässä, jolloin hyvin tehty työ näkyy aikuisen autistin mahdollisimman hyvänä elämä.

Työtä helpottavat luonteenpiirteet:

- ihmisarvoinen lähestymistapa
- kiinnostus ja tiedonhalu autismista
- nähdä autistit ennankaikkeä mielenkiintoisina ihmisinä
- huumorintaju
- norsun hermot
- selkeä, hyvä hahmotuskyky lukea eri tilanteita
- herkkyyys
- vastaanottavuus

2 Yleistä autismista

Kerola, ym. 2009, 23

”Autismi on lapsen neurologisen kehityksen häiriöön perustuva oireyhtymä, joka ilmenee ja arvioidaan käyttäytymisen perusteella. Autismin kirjoon kuuluu hyvin erilaisia oireyhtymiä, joissa älyllinen ja toiminnallinen taso ja kapasiteetti vaihtelevat paljon. Autismin kirjoa yhdistävinä oireina ovat sosiaaliseen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin pulmat, oudot käyttäytymismuodot, sekä aistimusten erilaisuus.”

Avellan, ym. 2008, 9

”Autismi diagnosoidaan lapsen käyttäytymisen perusteella tyypillisesti noin 2-3 vuoden iässä, jolloin yleensä kiinnitetään huomiota puheen ja muiden vuorovaikutustaitojen puutteeseen tai poikkeavuuteen. Joskus autistiset käyttäytymispiirteet ovat nähtävillä jo ennen lapsen ensimmäistä ikävuotta. Toisinaan lapsen kehitys etenee tavanomaiseen tapaan noin 1 ½ - 2 vuoden ikään saakka, mutta sitten menettää oppimiaan kielellisiä ja sosiaalisia taitoja.”

Avellan ym., 2008,9

”Autismista käytetään nykyään myös termiä ”autismin kirjon häiriö” ilmentämään käyttäytymisessä näkyvien oireiden monimuotoisuutta. Ongelmien vaikeusaste voi vaihdella eri ikäkausina oireiden yksilöllisistä ilmiöistä riippuen lievistä vaikeaan. Autismiin voi liittyä liitännäishäiriöitä ja -vammoja, joista tyypillisimpiä ovat kehitysvammaisuus, oppimisvaikeudet, epilepsia, poikkeavuudet aistiärsykkeisiin reagoinnissa, syömis- ja uniongelmat sekä käytöshäiriöt. Myös eri asteiset tarkkaavaisuushäiriöt, nykimishäiriöt sekä pakko-oireisuus voivat liittyä autismiin. Autismi on elinikäinen kehityshäiriö, johon ei ole parannuskeinoja, mutta kuntoutuksella autistisen henkilön kehitykseen voidaan vaikuttaa merkittävästi.”

3 Kommunikaatio ja struktuurin luominen

Autistiselta lapselta puuttuu vastavuoroisuus sosiaalisissa tilanteissa ja hänen on vaikea ymmärtää toisten ihmisten yksilöllisyyttä. Autistinen lapsi ei ymmärrä kommunikaation merkitystä vaan se on hänelle opetettava.

- Kommunikaatiokeino tulee valita yksilöllisesti: Mikä juuri tälle henkilölle sopii?
- Henkilöä on rohkaistava kommunikoimaan, ettei hän vetäydy sosiaalisista tilanteista
- Kommunikaatiota oppii kommunikoimalla ja sosiaalisuutta olemalla sosiaalisissa tilanteissa
- Kuvaan voi pysähtyä, siihen voi palata, kuva on kommunikoinnin ja ajattelun/muistuksen apuväline.
- Kuva on varmin tapa tukea ymmärtämistä. Vuolas puhe ei välttämättä mene perille.
- Kuva auttaa merkitysten ymmärtämisessä, mieleen palauttamisessa ja mielessä pitämisessä.
- Kommunikaatio on eri asia kuin päiväjärjestys tai viikkojärjestys!
- Kuvat/esineet täytyy olla saatavilla, jotta kommunikaatio mahdollistuu.

Kommunikaatiossa ilmenevät puutteet

- Puhe puuttuu kokonaan tai sitä on vähän
- puheen kehityksessä on viivästymää
- puheen tuottamisessa on ongelmia
- puheen ymmärtämisessä on ongelmia
- Vaikeutta tai kykenemättömyyttä tunnistaa ja tuottaa ei-kielellistä kommunikaatiota
- ei käytä olemassa olevaa puhettaan vuorovai-
kutukseen

”Opetuksen ja kuntoutuksen päämääränä voidaan pitää puheen kehittämistä. Tähän pyrittäessä tarvitaan puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja. Puhetta ei pidä vain jäädä odottelemaan, eikä puhetta kommunikoinnin välinenä saa arvostaa liikaa. Kuvat kertovat usein enemmän kuin tuhat sanaa. Puheen harjoittelu ja käyttö saattaa olla autistisille ihmiselle hyvin stressaavaa. Harjoittelutilanteen onkin oltava turvallinen, rauhallinen, selkeä ja luonnollinen. Lapselle on annettava aikaa. Puheen tukena on syytä järjestelmällisesti käyttää visualisointia, kuvia, viittomia, värejä ja ympäristön sekä toimintojen selkiinnyttämistä. Ne luovat turvallisuutta puhutun kielen harjoitteluun.”

Kerola ym, 2009, 62

Kallion ala-asteella käytössä olevia kommunikointimenetelmiä:

Pecs- kuvanvaihtokommunikaatio

”PECS aloitetaan opettamalla lapsi antamaan toivotun toiminnan kuva ohjaajalle, joka vastaa välittömästi toiveeseen. Kyseessä ovat käyttäytymisterapeuttiset peruskäytännöt ja peruskäsitteet, vihjeet, fyysinen tuki ja palkkiot. Aluksi käytetään yksittäisiä kuvasymboleita. Myöhemmin kehitetään kuvankäyttöä monimutkaisempiin ilmaisuihin aina lausetasolle asti.”

PRT (Pertti)- puheen kehityksen vauhdittaja

”Ydinvalmiuksia, joihin PRT-menetelmä nojaa, ovat motivaatio ja huomiokyky. Niiden varassa oppiminen kehityksen eri osa-alueilla voi edetä. PRT-menetelmän tavoitteena on puheen sekä sosiaalisten ja leikkaitaitojen kehittäminen luonnollisissa tilanteissa vanhempien, sisarusten ja muun lähiympäristön tuella. Lapsen kanssa leikkiessään ohjaajan on muistettava käyttäytymisterapeuttinen lähestymistapa halutun käyttäytymisen vahvistamiseksi: yritysten vahvistaminen, suora ja välitön vahvistaminen. Oleellista Pertissä eli ”pertsailussa” on, että ohjaaja käyttää selkeitä iskusanoja, ja kun lapsi sanoo tai yrittää sanoa sanan, ohjaaja vahvistaa puhumisyrityksen välittömästi antamalla sen esineen tai tekemällä sen toiminnan, mitä lapsi on sanomisellaan tarkoittanut.”

Kerola ym, 2009, 74-75

Kerola ym 2009, 78

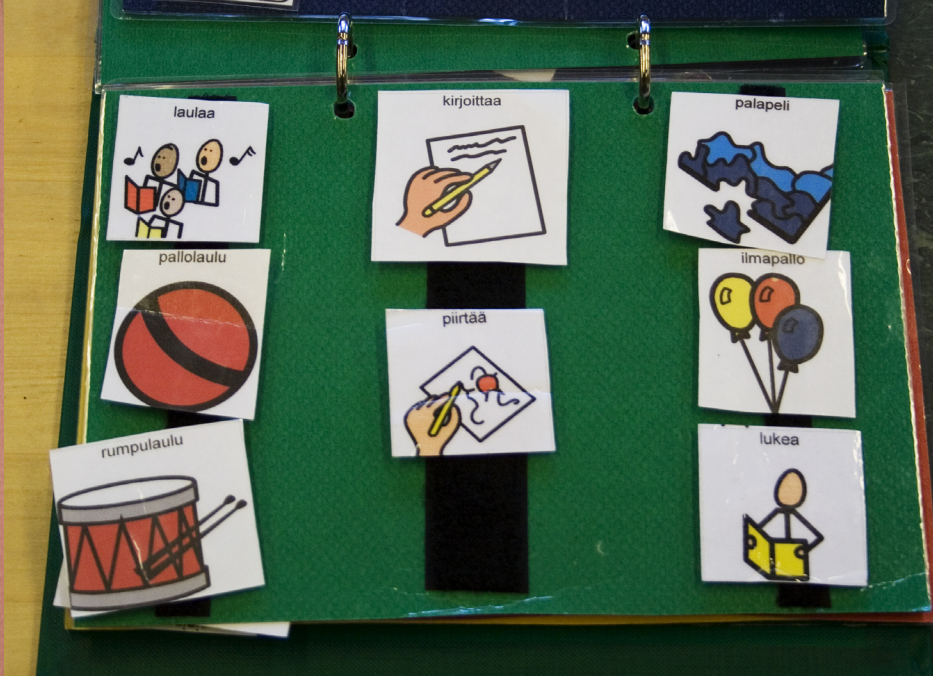
Kommunikaatiokansiot ja Porter-kansio

”Kommunikaatiokansio, jossa on laaja sanasto, mahdollistaa itseilmäisen lausetasoisesti. Kommunikointi tapahtuu joko itsenäisesti osoittamalla kuvia tai avustajan avustaman tuetusti.

Gayle Porterin ideoihin perustuvat Porter-kansiot ovat toimivia myös autismin kirjon henkilöiden kommunikoinnin tukena. Kansio räätälöidään aina henkilön tarpeen mukaan. Tavoitteena on helppokäyttöisyys ja mahdollisimman laaja sanasto, jonka avulla voi kertoa pitkiäkin lauseita. Kansiossa on selkeä käytännöllinen luokittelu kielioppimerkkejä, kysymysmerkkejä ja kategorioita eri teemoista sekä kommunikaatioon kuuluvia ”tilkesanoja”. Aihealueita ovat esimerkiksi mielipide, jokin on huonosti, terveys ja kehonosat, vapaa-aika, koti, matkustaminen, paikat, luonto, ruokailu, vaatteet, erityispäivät, aika, koulu, esineet ja asiat ja verbit.”

TEACCH- metodi

Toimittaessa autistien kanssa toinen yleisesti käytössä oleva metodi on TEACCH (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children) menetelmä. Se on lähtöisin Yhdysvalloista ja menetelmän ovat kehittäneet Eric Schopler ja Gary Mesibov 1970-luvun alkupuolella. TEACCH on autistisen henkilön kokonaisvaltainen kuntoutusohjelma ja sen perusajatuksena on, että ymmärretään kuinka autismi vaikuttaa ihmiseen. TEACCHiä on joskus kutsuttu myös koriopetukseksi. Autistisessa luokassa toiminta perustuu usein tähän hyvin strukturoituun opetusmenetelmään. Opetuksessa ja muussa toiminnassa on huomioitava lapsen yksilöllisyys ja kehitystaso. On tarkkailtava lapsen hyviä ja huonoja puolia, ja sovellettava opetus niiden mukaiseksi. Lapsen kehittyessä voidaan opetuksessa hyödyntää uusia taitoja. Seuraamalla lapsen kehitystä opetus saadaan pidettyä mielenkiintoisena ja haastavana, mutta ei liian vaikeana lapselle. On tärkeää kunnioittaa autismia ja käyttää tekniikoita, jotka on havaittu tehokkaiksi toimittaessa autistisen lapsen kanssa. Selitettäessä uusia asioita lapselle on hyvä käyttää pehmeää ja hidasta puhetyyliä. Lauseiden on hyvä olla yksinkertaisia ja lyhyitä. Autistiset ymmärtävät asiat hyvin

kirjaimellisesti, joten on oltava tarkkana, ettei väärinkäsityksiä pääse syntymään. Kaikessa toiminnassa lasta on ohjattava omatoimisuuteen. Autistista lasta ei saa passata. Lasta on opastettava ja valmennettava itsenäiseen elämään. Lapselle on hyvä jo pienestä pitäen pyrkiä opettamaan taitoja, joilla hän pärjää myöhemmin itsenäisesti. Samoja metodeja on hyvä noudattaa niin koulussa, vapaa-aikana kuin kotonakin. On tärkeätä, että opettajat, hoitajat ja vanhemmat tekevät yhteistyötä ja ovat yksimielisiä käytössä olevista keinoista.

TEACCH menetelmään kuuluu myös järjestelmällisyys. Kaikella on oltava oma paikkansa, niin tavaroilla kuin toiminnoillakin. Luokkatila on yleensä jaettu moneen eri alueeseen. On yksilöopetustila, ryhmätyötila, yksilölliset itsenäisten tehtävien tilat ja vapaa-ajan tila eli puuhatila. Lapsilla on luokassa omat, tarkat lukujärjestykset, joissa on joko kirjoitettuna tai kuvattuna päivän kulku. Lukujärjestyksestä lapsi voi aina tarkistaa, mitä tapahtuu seuraavaksi, eikä hän joudu kokemaan epätietoisuutta. Lukujärjestys ei noudata välttämättä tiettyjä kellonaikoja. Tehtävien ja tapahtumien järjestyksillä on sitäkin suurempi merkitys autistiselle lapselle. Autistisen ihmisen ajatusmalli on hyvin järjestelmällinen; asiat tehdään tiettyssä järjestyksessä vasemmalta oikealle tai ylhäältä alas. Toiminnot ovat vietävä myös loppuun asti. Lapsi saataa hemostua suurestikin mikäli tehtävä jää kesken. Tämä ajatusmalli on hyvä huomioida myös kaikessa toiminassa ja aikatauluja laadittaessa.

www.teacch.com
www.autisminbeds.ndirect.co.uk

www.teacch.com
www.autisminbeds.ndirect.co.uk

3.1 Opetuksen järjestäminen

Oppilaat joilla on autismi, tarvitsevat aina strukturoidun ympäristön. Strukturointi on jäsentämistä, mikä tehdään visuaalisesti ja konkreettisesti. Oppilaalla jäsennetään paikka, aika, toiminta ja ne henkilöt, jotka toimivat hänen kanssaan.

3.1.2 Ajan jäsentäminen

maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai
AMMOPPEI hhh	englanti	AMMOPPEI hhh	AMMOPPEI hhh	
musiikki	AMMOPPEI hhh	yleistieto	TEHTÄVÄT	AMMOPPEI hhh
yleistieto	liikunta	liikunta	englanti	uskonto/ET
ruokailu	ruokailu	ruokailu	ruokailu	ruokailu
veisto	tietokone	TEHTÄVÄT	hahmotus	kuvataide
TEHTÄVÄT	käsityö	kuvataide	hhh hhh	musiikki
		hhh hhh	pelit	

Ajan jäsentäminen sisältää mitä, missä, milloin, kuinka kauan ja mitä seuraavaksi.

Päiväjärjestys konkretisoidaan visuaalisesti esim.

- esine
- kuva
- kuva + kirjoitettu sana
- kirjoitettu sana

Päiväjärjestys voi sisältää

- yhden toiminnan
- puoli päivää
- koko päivän

Pidempien aikavälien jäsentämisessä ennakoitaan tapahtumat ja toiminnot

- päivässä
- viikossa
- vuodessa

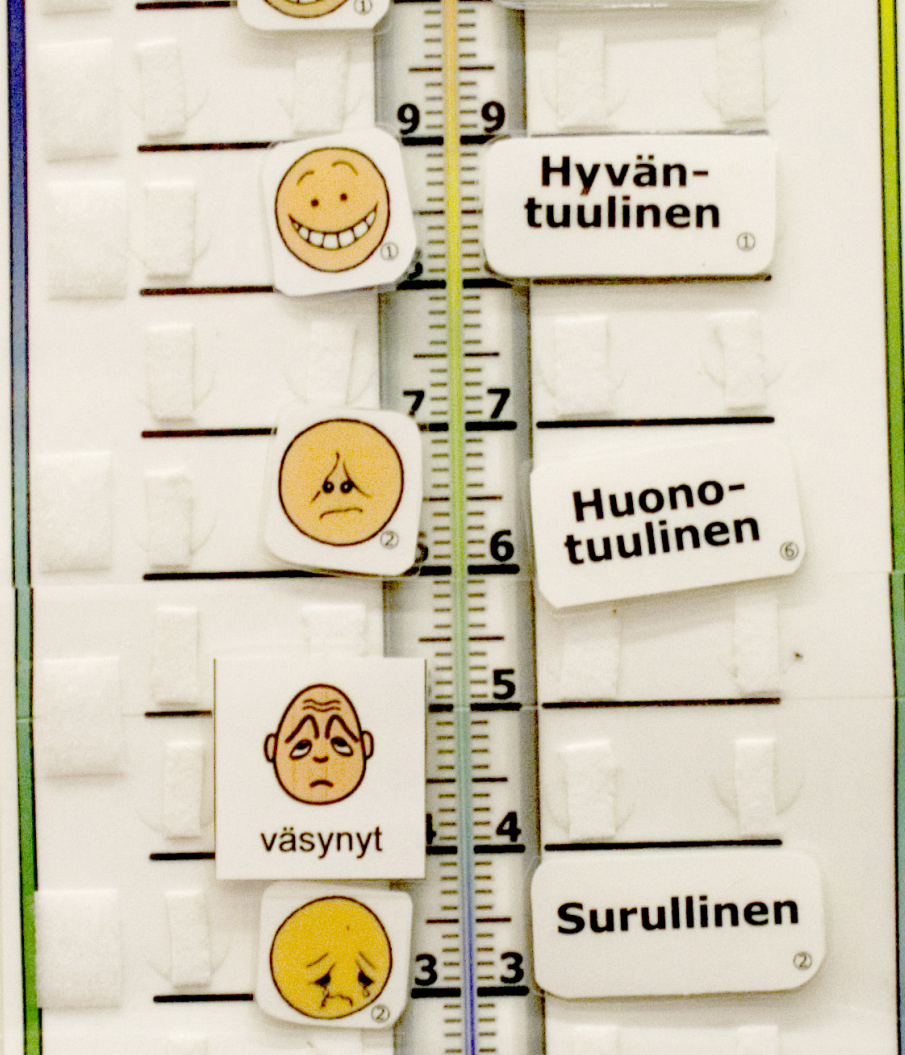
3.1.3 Työjärjestys ja työn organisointi

Työjärjestys on yksilöllinen, konkreettinen ja visuaalinen. Se ilmoittaa toiminnan ja työn määrän, järjestyksen ja keston.

Työjärjestystä voidaan ilmaista

- numeroin
- kirjaimin
- muodoin
- värein
- kuvin jne.

Toiminnot suoritetaan aina merkityssä järjestyksessä. Myös yksittäisen työn osat organisoidaan erikseen. Oppilaalle merkitään myös tarvittaessa, kenen kanssa hän kullonkin toimii.

4 Sosiaaliset vaikeudet

Autismin kirjolle on tyypillistä erikoinen sosiaalinen vuorovaikutus. Vastavuoroisuus puuttuu, ja tämä vaikuttaa henkilön oppimiseen ja kaikkeen toimintaan. Sosiaalisia taitoja tulee opettaa sinnikkästä toistoen. Usein autistisesti käyttäytyvät henkilöt haluavat olla muiden kanssa, mutta heidän keinonsa ovat rajalliset. Sosiaalisia tilanteita opetetaan luonnollisissa tilanteissa ohjaamalla, mallintamalla ja sosiaalisten tarinoiden avulla. Autismin kirjon henkilö voi oppia sosiaalisia taitoja, jolloin häntä on helpompi lähestyä. Sosiaalisen vuorovaikutuksen säännöt saattavat kuitenkin pysyä hänelle mysteerinä.

Kerola ym, 2009,35

Kerolan (2009, 44) mukaan Sosiaalisuutta opitaan yleensä havainnoimalla muita ja matkimalla, jäljittelemällä. Matkimalla oppiminen on autismikirjon henkilölle vaikeaa, joten ennen kuin lapselle opetetaan sosiaalisia taitoja, häntä tulee opettaa jäljittelemään. Tämän jälkeen häntä opetetaan jakamaan ja suuntaamaan huomiotaan.

Esimerkiksi: Monilla autistisilla henkilöillä ei ole tietoa siitä, mitä varten katsekontakti on tarpeellinen. Heille voi sanoa: ”En tiedä että puhut minulle, mikäli et katso minuun” Voisi olla hyvä kertoa myös, että ihmisiin katsotaan, koska näin osoitetaan, että kuunnellaan ja ollaan kiinnostuneita siitä, mistä puhutaan.

4.1

Rutiininomaiset käyttäytymisrituaalit ja epätavalliset mielenkiinnon kohteet

Kangas, 2008, 49

Autistisilla henkilöillä näyttää esiintyvän toistavaa käyttäytymistä muita enemmän. Toistava käyttäytyminen on luonteeltaan yksinkertaista motorista tai aistiärsytykseen perustuvaa. Nuorilla autistisilla henkilöillä ja sillä on usein yhteys heidän kehitystasoonsa. Sitä on esimerkiksi maistelu, haistelu, tunnustelu tai taputtaminen ja raapiminen, mekaanisten äänten kuuntelu, valojen tai kiiltävien esineiden tuijottaminen, käsien tai esineiden heiluttaminen ja kääntely silmien edessä, valojen laittaminen päälle ja pois, pyörivien esineiden katselu. Näitä kaikkia esiintyy autistisilla henkilöillä vaihtelevissa määrin.

Kangas, 2008, 50

Rutiinit ja toistuvat käyttäytymisrituaalit, kuuluvat autismiin. Ne voivat kehittyä itsestään esimerkiksi tuolin taputtaminen ennen sille istumista, tai opitusti. Autistinen lapsi voi esimerkiksi haluta kävellä aina saman reitin kuin on kävellyt vanhempiansa kanssa. Poikkeaminen näistä rutiineista aiheuttaa kirkumista ja kiukkukohtauksia, jotka loppuvat vasta rutiininomaisen toiminnan alettua uudelleen. Toistavan käyttäytymisrituaalin lähteenä voi olla myös televisiohahmo tai musiikki.

- joillakin hyvin paljon, toisilla vähän
- hyväksyttävä tiettyyn rajaan, koska luo joillekin turvallisuutta sekä auttaa monissa omatoimisuustaitojen oppimisessa
- myös ”haittaamattomia” rituaaleja, joillakin ajan hallintaa
- pois kitkettävä ne, joissa vahingoittaa itseään/toisia tai jotka estävät oppimista

4.2 Aistipulmat

Poikkeava reagointi aistiärsyksiin on autismin kirjossa hyvin tyypillistä. Aistien poikkeava toiminta saattaa ilmetä yli tai aliherkkänä reagoitina aistiärsyksiin.

Ylireagointi

”Tavalliset aistimukset tuntuvat sietämättömän voimakkailta. Autistinen henkilö saatta kuulla, nähdä, tai haistaa normaalia herkemmin, tai hänen tuntoaistinsa on yliherkkä. Käyttäytymisessä tämä saattaa näkyä niin, että autistinen lapsi peittää korviaan tai juoksee pois tilasta, jossa on hänelle liikaa puhetta, musiikkia tai muita ääniä. Hän saattaa myös siristää silmiään tai pitää silmiä kiinni, koska ei voi sietää näitä aistimuksia. Hän voi olla pelokas ja vetäytyä omiin oloihinsa.

Tuntoaistin alueen yliherkkyys voi näkyä käyttäytymisessä niin, että lapsen on vaikea sietää varsinkaan hellää kosketusta. Hän ehkä pakenee silittämistä tai sylissä pitämistä. Hän saatta myös riisua itsensä sillä vaatteet tuntuvat epämiellyttäviltä. Haju- ja makuyliherkkyys liittyvät läheisesti toisiinsa. Autistinen lapsi saattaa kieltäytyä useita ruoista ja syödä vain tiettyjä harvoja ruoka-aineita.”

Kerola 2009, 102

Alireagointi

Alireagoiva lapsi pyrkii saamaan lisää aistimuksia melko erikoisiltakin näyttävien keinoin. Käyttäytymistä havainnoimalla tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lapsi, joka ei saa riittävästi tuntoaistimuksia, saattaa lyödä tai purra itseään. Vaikuttaa siltä, ettei hänen kiputuntonsa toimi. Näköaistin alueella tämä näkyy esimerkiksi siten, että lapsi tekee itselleen lisää näköaistimuksia, hän katselee käsiään, viputtaa tavaroita silmiensä edessä, räpyttelee valoja ja katselee jatkuvasti peiliin.

”Kuuloaistivaikutteille alireagoiva lapsi saattaa pitää kovasta metelistä. Hän kolistelee tavaroita, paukuttaa ovia tai äänтелеe itse kovaäänisesti, vaikka samanaikaisesti hän ei ehkä siedäkään muiden ääntä. Hajuainin aliherkkyys tulee esille esimerkiksi niin, että lapsi haistelee kaikkea ja etsii voimakkaista hajuja, hän tutkii roskakoreja, leikkii syljellä ja muilla eritteillä, viihtyy vessassa tai haistelee tavaroita ja ihmisiä. Makuainin aliherkkyys saattaa näkyä niin, että lapsi syö mitä vain.”

Kerola 2009, 103

4.3 Aistimusten harjaannuttaminen

Lapsen käyttäytymistä havainnoimalla saadaan selville minkä aistialueen toiminta on pulmallista. On tärkeää myös sulkea pois muut mahdolliset käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät. Vasta kun tämä on tehty voidaan ruveta harjoittamaan aistien kassa selviytymistä.

Visuaalisten ärsykkeiden vähentäminen

Tyhjä tai hyvässä järjestyksessä oleva tila voi olla rentouttavampi joillekin lapsille kuin täyteen tavaroita ahdettu huone.

Visuaaliset mieltymykset

Tuo tarjolle toimintaa mikä vetoaa lapsen pakottaviin aistipohjaisiin tarpeisiin tai visuaalisiin mieltymyksiin, kuten esieneiden pyörittämiseen, heilutteluun tai riviin järjestämiseen. Aisti- ja visuaalisia viehtymyksiä tyydyttävät harrastukset saattavat vähentää epätavallista toistuvaa käyttäytymistä ja kehittää samalla taitoja vapaa-ajan viettoa varten. (esim. pelit joissa käytetään pyörítettävää arvontalevyä, korttipelit, dominopelit ja muut joissa asetellaan asioita riviin tai muuten järjestykseen.)

Kuuloärsyksen hallinta

On tärkeää valmistaa lasta ennakoitavissa oleviin koviin ääniin. Lempimusiikin ja äänikirjojen kuuntelu voi myös auttaa rauhoittamaan ja kääntämään huomion pois muista vähemmän miellyttävistä äänistä. Toiset käyttävät korvatulppia tai kuulokkeita tarpeen mukaan.

Syöminen

Erilaisten ruokien maistelemista harjoitellaan pieni askel kerrallaan. Lapsia rohkaistaan maistelemaan ruokaa mutta ei pakoteta. On tärkeää, että lapsi itse ottaa annoksensa ja totuttelee maistelemaan erilaisia makuja.

Kosketusärsykkeiden hallinta

Käytössä on paljon erilaisia apuvälineitä mm. tuntuohanskoja ja painoliivejä, jotka auttavat monia tuntoherkkiä lapsia. Usein konsultoidaan toimintaterapeutteja, jotka antavat lapsen aistitarpeisiin sopivia ehdotuksia liike- ja aististimulaation tarjoamiseksi.

Haastava käyttäytyminen

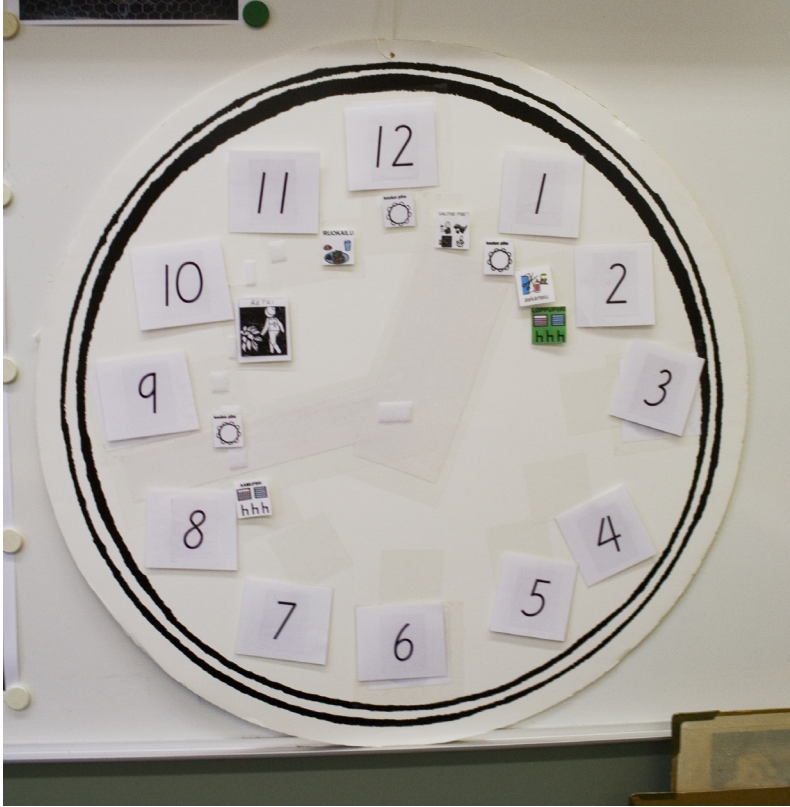
Kasvatuksellisen kuntoutuksen ydinkysymys haastavaa käyttäytymistä tarkastellessa on, mitä henkilö saavuttaa kyseisellä käyttäytymismuodolla. Yleensä hän saa huomiota. Huomiotaahan jokainen kaipaa, niin pelottavaa kuin huomio toisaalta onkin.

Autismiopetuksessa pyritään vahvistamaan myönteistä käyttäytymistä.

Keinoja

- **Autismikirjon henkilö tarvitsee selityksen sille, miksei hän saa lyödä tai rikkoa**
- **Pahan tekemiseen on puututtava ja haastava käyttäytyminen on pysäytettävä**
- **Tapahtumilla pitää olla ymmärrettävät seuraukset: rikottu korjataan ja sotkettu siivotaan. Samalla opetetaan uutta.**
- **Tulee antaa vain yksi ohje kerrallaan**
- **Autismin kirjon henkilöä ei saa käskää kysymyksen muodossa**
- **Katsekontakti on tärkeä**
- **Viesti kannattaa vahvistaa kuvalla**
- **Ohjeen noudattamisesta on muistettava kiittää ja mahdollisesti palkita!**

Haastavan käyttäytymisen ennaltaehkäisyä on perusrutiinien, päiväjärjestysten, työjärjestysten ja työsystemien luominen sekä niiden käytön opettaminen. Visuaalinen tuki ja ohjeet, vaihtoehtoiset kommunikointikeinot ja oma selkeä puhe, kuten kaikki muukin selkeys ja ennakointi, toimivat tehokkaasti ratkaisuina useisiin autistisen henkilön vaikeuksiin ja niistä johtuvaan erikoiseen käyttäytymiseen.

5 Työssä jaksaminen

Tavoitteiden saavuttaminen autistisen lapsen kuntoutuksessa voi olla hidasta. Pienenkin asian oppiminen voi vaatia tuhansia toistoja ja kehoituksia. Lapsi etenee omien mahdollisuuksiensa mukaan. Lapsen edistymisestä ei kannata ottaa itselleen liian suuria henkisiä paineita. Työ kuitenkin palkitsee ja opit nauttimaan pienistäkin edistysaskelista ja tulet huomaamaan kuinka tärkeä on sinun panoksesi työssä.

”Joskus turhautumista aiheuttavat autistisen lapsen sanalliset ja fyysiset purkaukset, jotka voivat olla rajujakin. Nämä tilanteet on hyvä tiedostaa etukäteen ja muistaa, että autistisen ihmisen on vaikea eläytyä toisen ihmisen asemaan, on helpompi olla ottamatta näitä purkauksia henkilökohtaisesti. Tällaiset tilanteet kannattaa ehdottomasti selvittää lapsen kanssa alusta alkaen käyttäen apuna esimerkiksi kuvia ja piirroksia.

Työssä jaksamisen edellytyksenä on niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin hyvinvointi. Oman osaamisen kehittämiseksi on tärkeää huolehtia omasta kunnosta ja hyvinvoinnista. Oma henkinen jaksaminen ylläpitää kiinnostusta työtä kohtaan ja innostaa itsensä kehittämiseen omalla alalla. Olenaisen osan muodostaa myös se, että osaa arvostaa omaa työtään.”

Backman, 98, 41

Toom, 2008, 263

Lähdeluettelo

www.teacch.com (Luettu 10.03.2009)

www.autisminbeds.ndirect.co.uk (Luettu 10.03.2009)

Kangas S., 2008: Sateenvarjon alla, etnografinen tutkimus autististen lasten vuorovaikutuksesta ja leikistä. Akateeminen Väitöskirja.

Rovaniemi: Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.

Toom A., Onnismaa J., Kajanto A. 2008: Hiljainen tieto tietämistä, toimimista, taitavuutta.

Gummeruksen Kirjapaino Oy

Avellan A., Lepistö T. 2008: Varhis, opas pienten autististen lasten varhaiskuntoutukseen.

Helsinki: Edita Prima Oy.

Kerola K. Kujanpää S. & Timonen T 2000: Autismikuntoutus.

Juva: PS-Kustannus.

Backman R. 1998: Kohtaan työssäni autistisen lapsen.

Helsinki: Hakapaino Oy.